

Skelleftebygden

TIDNING FÖR LOKALHISTORIA

1/2013

Senmedeltiden som guldålder i Skelleftebygden -

- med byarnas utveckling, sockenkyrkan och Bure kloster

Innehåll

s. 3	<i>En guldålder i Skelleftebygden</i>	<i>Rolf Granstrand</i>
s. 4	<i>Medeltiden i Skelleftebygden - en skiss</i>	<i>Barbro Viklund</i>
s. 8-9	<i>Carta Marina</i>	<i>Olaus Magnus</i>
s.10	<i>Olaus Magnus - filmtecknare på 1500-talet</i>	<i>Barbro Viklund</i>
s.12	<i>Johannes Bureus och legenden om Bure kloster</i>	<i>Tore Frängsmyr</i>
s.15	<i>Minnesstenen i Uppsala domkyrka</i>	<i>Tore Frängsmyr</i>
s.16	<i>Skellefteå socken vid medeltidens slut</i>	<i>Ulf Lundström</i>
s.18	<i>Skellefteå socken - den äldsta kartan</i>	<i>Johan Persson Gedda</i>
s.20	<i>Vilka bodde i Bureå under femtonhundratalet?</i>	<i>Ulf Lundström</i>
s.22	<i>C.H Nyström och traditionen om Bure kloster</i>	<i>Tom Randgard</i>
s.25	<i>Den franciskanska hypotesen</i>	<i>Henrik Roelvink</i>
s.30	<i>En väckelserörelse under medeltiden!</i>	<i>Elisabet Sundström</i>
s.32	<i>Pilgrimsvandring förr och idag</i>	<i>Tom Randgard</i>

Tidskriften *Skelleftebygden* ges ut av SKEFO, Skelleftebygdens lokallistoriska förening.

Rolf Granstrand, redaktör och ansvarig utgivare 070-266 87 23, rolf.granstrand@gmail.com

Peter Grahn, redigering och grafisk form (detta nummer) - Tryckt av Skellefteå Tryckeri AB 2013.

I redaktionsgruppen har också Tom Randgard och Barbro Viklund ingått.

Foto om ej annat anges: Torbjörn Gustafsson (sid 1, 4, 16, 29, 36)

Sockenkartan 1664 från Lantmäteriet och Carta Marina från Kungliga Biblioteket, Kart- och bildsamlingen/ lab.

SKEFO

Skelleftebygdens
lokallistoriska
förening

Föreningens adress:

Skelleftebygdens lokallistoriska
förening, SKEFO
Nordanå, 931 33 Skellefteå

Ordförande:

Rolf Granstrand, 070-266 87 23,
e-post: rolf.granstrand@gmail.com

Sekreterare:

Lars Jonsson, 0910-108 33

Kassör:

Martha Hellgren, 0910-559 50

Medlemsavgifter:

Enskild medlem: 150 kr
Familj 2 personer: 180 kr
Ungdom under 20 år: 25 kr

Som medlem

- får du kontakt med andra som har aktivt intresse för dina trakter och intresseområden
- får du information om lokallistoriska evenemang: föreläsningar, konferenser, kurser, utflykter mm
- får du som är utflyttad skelleftebo en påminnelse om din gamla hembygds historia
- stödjer du den lokallistoriska forskningen i Skellefteå
- kan du få hjälp och stöd när du själv letar fakta om din hembygd och människorna där, om ditt barndomshem och gårdarna i din by
- Dessutom får du föreningens tidskrift *Skelleftebygden* med lokallistoriskt material – dokument och populärt skrivna artiklar.

lokalhistoria.skelleftea.org

skefo.skelleftea.org

En guldålder i Skelleftebygden!

Det här numret av "Skelleftebygden" ges ut i samarbete med projektet "Klosterholmen i Bureå", ett EU-projekt inom ramen för Mare Boreale som omfattar hela kuststräckan mellan Lövånger och Haparanda. Och vår utgångspunkt är tanken att senmedeltiden, ungefär 1370 till 1530, är en verklig guldålder för hela denna kuststräcka och inte minst för Skelleftebygden.

Och hur ser då resonemanget ut i all korthet? Jo, under trettonhundratalets första hälft så organiseras den spridda bebyggelsen kring Bottenvikens kuster i kristna kyrkssocknar, nämligen Umeå, Bygdeå, Lövånger, Skellefteå, Piteå, Luleå, Kalix, Torneå och så på finska sidan Kemi, Salo, Pedersöre och Mustasaari. Därigenom kom regionen åtminstone delvis att ingå i den europeiska medeltidskulturen och få njuta dess frukter, som t.ex. utvecklad sjöfart, avancerat hantverk, skrivkonst, kyrkobyggnader och kyrkokonst, en kristen världsbild med helgon, pilgrimsresor och fasteregler, som dessutom kom att ge fisketillgångarna i norr ökat värde, eftersom fisk var tillåten fastemat. Däremot undslapp regionen till följd av sitt perifera läge i förhållande till tidens maktcentra - Rom, Lybeck, Stockholm, Novgorod eller Trondheim - mycket av det som kom att utgöra bördor för befolkningen söderöver; tung beskattning, borgar och feodalherrar, kungamakt och biskopsmakt, städer och murar, kloster och katedraler, dagsverken och militärtjänst samt ständiga strider mellan olika maktgrupper, som kom att känneteckna den s.k. unionstiden 1389-1523. Bottenviksregionen kan rent av ha undgått digerdöden!

I stället kom senmedeltiden att medföra en stark befolkningsutveckling i regionens mer än femhundra byar; bara i Skelleftebygden fanns vid periodens slut ett sjuttiotal! (Se kartan på mittuppslaget.) Handeln utvecklades åt alla håll - mot lappmarken, ishavskusten, Novgorod och Mellansverige - med sommarmarknaden i Torneå som en centralpunkt. Och mot slutet av 1400-talet - under ärkebiskop Jakob Ulfssons ämbets tid - byggs det stora och rikt påkostade stenkyrkor i alla socknar runt Bottenviken och en av de största invigs i Skellefteå den 19 februari 1507.

Ett exempel på denna gynnsamma position långt från maktstridernas centrum är ett brev i mars 1509 från fogden Anders Bengtsson till riksföreståndaren Svante Sture, där han genom sockenbornas "tredska" i Skellefteå och Umeå inte kunnat uppta den hjälpskatt som riksföreståndaren pålagt allmogen. Skälet synes vara sockenbornas oklarhet om vem som egentligen har makten i rikets centrum, kungen eller riksföreståndaren och att man därför tills vidare vill avvakta med skattebetalning. Och många tiotals mil från närmsta slott eller fogdeborg hade fogden Anders Bengtsson ingen möjlighet sätta hårt mot hårt!

Men hur var det då med Bure kloster? Även om det nordligaste, hittills kända klostret under medeltiden fanns i Uppsala, så var med stor säkerhet fr.a. tiggarmunkar verksamma också i Norrland. Dessa ordnar levde inte av jordegendomar utan av gåvor från allmogen, allmosor, vilka insamlades genom vidsträckta predikvandringar. Att gråbröderna, dvs. franciskanerna, hade ärenden norröver visas bl.a. av ett dokument från 1445, där Ångermanland överförs från Uppsalakonventet till att bli det stora Stockholmskonventets insamlingsområde.

"Den franciskanska hypotesen", framförd i denna skrift av Henrik Roelvink, menar att Bure kloster bör ha varit ett basläger, ett "terminarhus", för dessa färder i Bottenviksområdet och Lappmarken. Ett terminarhus, som - till skillnad från motsvarigheter på andra håll - aldrig hann utvecklas till ett regelrätt franciskanerkonvent, dvs. ett kloster, eftersom reformationen kom emellan. Må så vara, men inte desto mindre så är "Bure kloster" ett av de intressantaste lämningarna efter medeltiden i våra trakter. Så låt oss lära oss mer! Trevlig läsning tillönskas!

Rolf Granstrand - ordförande SKEFO

Medeltiden i Skellef

Återigen stod ärkebiskopen i predikstolen i Skellefteå! Året var 1507 och Jakob Ulvsson från Uppsala var på plats för att inviga den nya kyrkan. Den förra var byggd i slutet av 1300-talet och hade blivit för liten. Helgonbilderna hade fått flytta med till den nya kyrkan av sten. En del av dem var Ulvsson redan väl bekant med, han hade invigt dem 1472: Sankt Erik, Sankt Olof och Johannes huvud på ett fat. Troligen också den sirliga Skelleftemadonnan, snidad i valnöt på 1100-talet, och enligt en senare sägen kommen från Bure kloster.

Skulpturerna hör till de få saker vi kan se som stammar från medeltiden. Skellefteå kyrka har ovanligt många, även ett stort altarskåp från Bernt Notkes kända verkstad i Lübeck. Den här tiden var det vanligt att rika stormän byggde eller bidrog till kyrkor. Att slå på stort och att vara givmild var sedan

länge ett sätt att visa sitt inflytande. Att ge till kyrkan kunde dessutom leda till uppskattning i livet efter detta. Kungarna å sin sida visade ofta sin makt genom att donera mark och laxfisken till stormännen. Då kunde man räkna på deras stöd med krigsfolk om det behövdes. Områden i norra Norrland

ansågs vara fria för kungen att ge bort, och bland dem som fick laxfisken i norr var flera stormän och även Vadstena kloster.

Gillade ny teknik

Jakob Ulvsson kom från en mäktig släkt, och som ärkebiskop blev han en av Sveriges mäktigaste. Lärd var han också, hade stude-

tebygden – en skiss

BARBRO VIKLUND

rat vid universitetet i Rostock och varit fem år hos påven i Rom, innan han 1470 utnämndes till ärkebiskop. Därmed blev han också ledare för dåtidens regering, riksrådet, och hade att tampas med de stridslystna regenterna i Kalmarunionen under slutet av 1400-talet. Han kom att inneha sitt ämbete under 45 år. Ulvsson gillade ny teknik och vetenskap. Han införde en stor nyhet till Sverige, boktryckarkonsten, och han tog initiativ till Sveriges första universitet 1477, i Uppsala.

Han engagerade sig också i bygandet av nya sockenkyrkor. Till Skellefteå reste han fyra gånger. Men så hade han förstås flera goda anledningar. Han hade fått hela Norr- och Västerbottenkusten som förläning och hade skatt att hämta.

Gammal bygd men okänd

Nu år 1507 hade bondebygdena

här i norr börjat få fast struktur. Vid den skriftliga skattläggningen 30 år senare träder många byar fram. Antalet invånare i vad som är nuvarande Västerbotten har beräknats till ca 7 000. Men hur det var innan dess vet vi inte mycket om. Det saknas skriftliga källor från tiden, och det saknas arkeologiska undersökningar.

Nog bodde det folk här, och hade gjort sen tusentals år. Från ca år 1000 anser man att odling och boskapsskötsel börjar ta fart. Men jakt och fiske var fortfarande mycket viktiga, både för bönder och samer. Bägge grupperna torde tidvis ha vistats vid havet för att fiska och jaga säl. Om det vittnar bland annat en mängd tomtningar på Bjuröklubb.

Samer vid kusten

Skogssamerna hade små renhjordar, kanske 20 djur, som gav mjölk, ost och kött. Flera ortnamn som Lappviken och Lapphamn tyder på att samer fanns vid kusten, liksom en del äldre fynd från 1000-talet, bl a i Bureå. Att de handlade långväga är också belagt, bland annat genom de mäng-

der av mynt från medeltiden som hittats i metalldepåer i Lappland.

När katolska kyrkan började behöva alltmer fisk för sina fastedagar så kom uppköpare från alla väderstreck till folket i norr. Torkad gädda var lätt att forsla. Vackra skinn stod högt i kurs, och många länder ville lägga beslag på de nordliga resurserna. Sverige och Novgorod stred om norra Norrland, och en gräns formulerades vid freden i Nöteborg 1323.

Markera revir

Kanske var det kampen med handelsmännen från öst som gjorde att kungarna under 1300-talet blev ivrigare att förläna mark i norr till stormän som de ville gynna, ett slags revirmarkering. Dessutom hade man insett att det fanns en utomordentlig matresurs i norr, laxen! Den gick att utvinna genom att salt blivit åtkomligt via Hansan. Och naturligtvis var det de resursstarka som först hade råd att skaffa salt, t ex ärkebiskopar, stormannasläkter och kloster. De fick ju också de bästa laxforsarna.

Vi har alltså inte mycket skriftlig material före 1500-talet. Vi

Johannes Bureus (1568-1652). Kopparstick efter självporträtt.

vet att Skellefteå fick sin andra kyrka år 1386. Den första antas ha kommit till ca 1340. Vi kan därför anta att kyrkans folk var i rörelse mot norr långt innan dess.

Från 1400-talet finns några intressanta byggnads-lämningar, en husgrund i Lappviken nära Myrheden med fynd efter smide och några importföremål. Från samma tid stammar de husgrunder och fynd som gjorts i Gamla Kyrkbyn vid Piteälven. I Böle, Lövånger har en bondgård från 1400-talet undersökts, och sen är det då lämningen Bure kloster. Bara en liten del är undersökt och det gav några medeltida spår. Men Johannes Bureus, och bara han, har lämnat oss berättelsen om ett kloster med ”många kosteliga våningar” i Bureå.

Pest och krig

Åtskilliga kloster hade etablerats i Syd- och Mellansverige men de nordligaste kända fanns i Uppsala och i södra Dalarna, Gudsberga. Tiggarmunkar, dvs. franciskaner och dominikaner, vandrade runt och har troligen besökt våra trakter. Ortnamn med Munk- och annan religiös anknytning tyder på det. Men kontakterna med kungariket Sverige var förmodligen sparsamma. Det torde ha lett till att man inte berördes så mycket av pesten, Digerdöden, som 1350 drabbade södra och mellersta Sverige. Man slapp också de många krigen inom Kalmarunionen (1397 – 1523). Bygden i norr utvidgades, kanske särskilt under 1400-talet.

När Gustav Wasa varit verksam en tid och börjat med skriftlig skattläggning framgår det att 1543 fanns 70 byar och mer än 400 gårdar i socknen. Invånarantalet beräknas till ungefär 2 500 per-

soner. Också Fällfors, Norsjö och Bastuträsk har bönder denna tid. Kontakter finns söderut, framför allt med Uppsala och Stockholm. Bönder från Skelleftebyar färdas med båt till Stockholm på 1550-talet och säljer fisk, sältran, kalvskinn och gråskinn. Det hade de kanske gjort under lång tid.

Medeltida språk

Den stenkyrka som Jakob Ulvsson inviger 1507 torde alltså ha behövts i den växande bygden. De vackra träskulpturerna var kanske ett sätt för ärkebiskopen och andra rika att visa sin uppskattning av växandet, som i kyrkans fall också ledde till större inkomster genom tiondet. Sakristian och skulpturerna kan vi ännu se, men vad har vi mera kvar från medeltiden? Ja de flesta namn på byar och vattendrag. De kan berätta en hel del om våra förfäders namn och näringar.

Vår dialekt är också ett slags fornminne. Att vi säger "bratt" istället för "brant" och "sopp" istället för "svamp" är såna ålderdomliga språklämningar. Sen är det förstås förnamnen: Birgitta, Anna, Tomas, Henrik, Agnes, Knut...

Berömda män

Vi har även Norrstigen längs kusten, från Stockholm till Torneå. Den anses kunna vara 1000 år gammal, i början en ridstig, men så småningom körbar med häst och vagn. På 1600-talet fick

den namnet Kustlandsvägen, sen Riks13 och idag E4. Hittar du en sträcka av den gamla vägen att gå på så kan du känna dig i gott sällskap. Många berömda män har färdats här: Jakob Ulvsson, Olaus Magnus, Johannes Bureus och Carl Linnaeus.

Från deras tid börjar det även finnas levande skildringar om vår bygd. Hör på Olaus Magnus som reste längs kusten 1519: "Under hela sommaren har man intet mörker, ej heller någon brännande solhetta, utan luften är lagom varm och hälsosam. Allt är här behagligt, lugnt och tryggt."

BARBRO VIKLUND

Illustrationerna till denna artikel kommer från Olaus Magnus stora verk "Historia om de nordiska folken", utgiven på latin i Rom 1555. De illustrerar kapitel om skridfinnar (samer), laxfiske, brödbak resp. snöbollskrig!

På följande uppslag ett utsnitt av hans 1539 utgivna "Carta Marina", som ger den tidigaste kartbilden av bl.a. Bottenviksområdet inkl. Skelleftebygden. Finns kanske "Bure kloster" med på kartan?

GRVNTLANDIE PARS

mare glaciale

C Cete

X4 p. Hecithorrenda caribali

F

HE GALLANDIA terra nobilium

Sick

Nidra metropol

NORMORLA olim Regnum

SCANDIA

quia qua plenus. li. 4. ca. 17. al
tera vocat plagiis sub noie tui
decemimarem tota britania et xii
tinere

NORVEGIA Regnum

HETMARCHIA

Videtur dnu
et regnum
totali 2.9

Rosmarus piscis

A

B

Hucusque extenditur regnum suecic

Rubra passum hasta leuatum aduena

Tengillus rex scriefinorum

G

FINMARCHIA

SCRICFINNIA

Helmingorum rex

DOMS HAF

I

LAPPIA OCCIDENTALIS

LAPPIA ORIENTALIS

Greco Regi serorum

Heligaly

America car.

Challs

MARE BOTNICV

BOTNIA OCCIDENTALIS

BOTNIA ORIENTALIS

ANGELMANNIA ROMANA

MEDDELPADIA

hic reges concuenerunt terribili

B

Surperi

Maxima hiemilitudo gentium

TAVASTIA

Hic fabricatur bobaride kiro

Lacus Piente

FINLANDIA

Monasteri

Olaus Magnus – film

Många gånger skulle han minnas sommarresan till Västerbotten, när han satt där nere i Rom. Ljuset, fåglarna, de hoppande fiskarna, alla märkliga köpmän och deras okända språk. Hans kunskaper i tyska, latin och italienska hade inte räckt till, för ryska, finska och lapska klarade han inte; tur att de flesta kunde lite köpmannasvenska.

Marknaden i Torneå midsommaren 1519, då hans framtid fortfarande verkade ljus, den hade han fått berätta om många gånger i Danzig. Där bodde han med skolkompisen från Linköping, biskop Hans Brask, känd för sin lapp, brodern Johannes, ärkebiskop utan land och andra svenskar efter att lutheranismen införts i Sverige 1527. Olaus hade berättat om resan till Torneå och om den karta han tänkt sig göra av norra Sverige. Kartor var tämligen nytt – tanken att man kunde mäta jordens yta och på så sätt behärska den genom linjer och namn.

Med journalistisk blick

Ja, så hade den kunnat börja, en bok om Olaus Magnus, domprost som miste sitt uppdrag när han inte ville inordna sig under Gustav Wasa och Luthers lära. Han lämnade Sverige 1526, trodde nog att det var tillfälligt, men återvände aldrig. Minnena från hemlandet och önskan att intressera den lärda världen för den märkliga Norden, det lämnade honom aldrig. Han hade en journalistisk blick redan som ung, och han intervjuade gärna folk som rest i andra länder. Teckna kunde han också. Det verk han är mest känd för, Carta Marina, är som en tecknad film, där allt händer samtidigt. Monster, odjur, krig, biljakter. Nej inte bil förstås utan framfart med renar

eller älgar, och jakt på allehanda vilda djur. Det händer nåt i vartenda hörn på Olaus Magnus Carta Marina, och mest action är det i de norra delarna.

Påvens man i norr

Resan mot norr gör han alltså 1519, från Uppsala, på påvens uppdrag. Han ska i Norrland samla in avlatspengar till Peterskyrkan i Rom. Men Olaus är ju också upptäcksresande, han frågar om sedvänjor, näringar, hantverk och fester. Han kollar in kläder och prylar. Allt samlar han in och bär med sig på något sätt, när han tvingas lämna sitt land. Gustav Eriksson gillade inte kritiken från de katolska prästerna och särskilt inte sådana med mäktiga kontakter som bröderna Magnus. De två bröderna bor i Danzig i många år och arbetar därifrån för att återinföra den katolska läran i hemlandet.

Lefanger och Skelitta

Jobbet med kartan går bättre, skisserna gör han själv, och senare, i Rom, hittar han en skicklig man som kan skära tryckstockar. I bitar av päronträ och apel karvar denne fram renar och hoppande laxar, sätter in monster och ortnamn där Olaus vill ha dem. Ett mödosamt arbete, men år 1539 är kartan klar. Snabbt är den ute i Europa, för Olaus är en bra marknadsförare.

Dessutom är det ju ett okänt land som avbildas. Den farliga, kalla nordens har italienarna nog hört ryktas om, men att få se det på en karta med så konstiga namn: Lefanger, Skelitta, Rensby... och så alla märkliga bilder!

Snöbollskrig och brödbak

Kartan blir en succé, men Olaus har mera att ge. Han börjar skriva ”Historia om de nordiska folken”. Mycket har han sett själv på sina resor, mycket har han lärt från andra. Han skriver glatt om allt från snöbollskrig till brödbakning och dryckesvanor. Rätt ofta lånar han skrönor och förklaringar från andra författare.

Det blir 22 böcker med detaljerade illustrationer. De första berättar mest om det häpnadsväckande landet i norr, om sommarljuset, om grävlingars natur och om de modiga, dygdiga kvinnorna. Det är en blandning av korrekta uppgifter och fabulerade, en del lånade från sagor. Olaus Magnus kan inte läsas och ses som sanningsvittne, men ganska ofta är det ändå korrekt. På kartan är fyrar, hamnplatser, borgar och kyrkor utsatta, liksom var malmbyggning pågår. Bostadshus är svårare att förstå sig på. En del har pelare och smyckade tak, man kan misstänka att det är rikemanshus i Italien som stått modell.

tecknare på 1500-talet!

BARBRO VIKLUND

Var Olaus i Bureå?

Olaus reste på sommaren till Torneå, troligen med båt. Bjuröklubb har han sett, och dessutom känt lukten från all fisk som ligger på klipporna och torkar. Man kan då undra om han också såg Bureå, eller om han hörde talas om Bure kloster? Inget sådant finns skrivet, men en ovanligt stor byggnad är ritad i närheten av Bureå. Närheten till samerna syns också tydligt här. Ett Rensby och ett Renaval är inskrivet rätt nära kusten, och man ser en samekvinnor mjölka en ren. Några bynamn av den arten är inte kända i vårt län, men kanske hade Olaus hört någon medresenär berätta om samernas liv.

1519 ligger nära i tid till det som Bureus berättar om klostret i Bureå – och Olaus, som sitter där i Rom och hela tiden verkar för att ställa Sverige i en god dager, för att det åter ska bli ett katolskt land, han borde väl ha noterat ett kloster i dessa bygder, eller om det nu var en missionsstation? Det skulle ju vara mycket bra om han för påven kunde visa upp nordbornas intresse för den enda sanna läran. Dessutom borde det kunna bidra till att Olaus får pengar att jobba vidare. Där i Rom har han ofta ekonomiska bekymmer fastän påven utnämnt honom till ärkebiskop i exil.

Nakenbadandet

Nej vi får inte fler vinkar om Bure kloster av Olaus Magnus, vi får nöja oss med att han lyfter fram vår bygd så vackert, spännande och tämligen trovärdigt. Ett sista exempel: Det nordiska nakenbadandet var tydligen känt i Europa redan på hans tid. Olaus skriver förnärmat att detta är förtal. Badstugorna har avbalkningar som skiljer könen åt!

”Och skulle oblyga sällar ertappas med sin odygd i de nordiska badstugorna skulle de snarligen bli släpade ut och om vintern kastade i de djupa snödrivorna, med fara att kvävas!”

Johannes Bureus och legenden om Bure kloster

AV TORE FRÄNGSMYR

Denna artikel är en förkortad version av en föreläsning Frängsmyr höll i Hembygds-parken i Bureå sommaren 2011. Han är själv uppväxt i Sjöbotten, Bureå kommun och professor emeritus i vetenskapshistoria vid Uppsala universitet

Namnet efter Mormor

Släkten Bure omtalas första gången i ett brev av ärkebiskopen Jacob Ulfsson år 1507. Det gällde då underlagmannen Anders Japson (Jacobsson) av Bure och dennes hustru Malin, som fick äganderätt till en gård i Storkåge. Anders och Malin hade dottern Anna, som gifte sig med Andreas Olai, kyrkoherde i Skellefte socken. Detta par hade fyra söner, som använde namnet Bure, medan mamman och döttrarna Magdalena och Elisabet använde den feminina formen Burea. Magdalena gifte sig i sin tur med Tomas Matthiae, som var kyrkoherde i Åkerby socken i Uppland och fick bl.a. sonen Johan.

Vår huvudperson tog upp mammas namn och hette på svenska Johan Bure, men han använde mest den latinska namnformen Johannes Bureus (1568-1652). Bureus gjorde en märklig karriär. Efter studier i Uppsala och i Stockholm inträdde han 1590 i Johan III:s kansli, därefter i hertig Carls kansli. Han tjänstgjorde som sekreterare vid Uppsala möte 1593 och blev kontrollör av tryckningen av detta mötes beslut och av Augsburgska trosbekännelsen. Han fick sedan en rad hedersuppdrag, till exempel att övervaka tryckningen av Gustaf II Adolfs bibel, att tjänstgöra som sekrete-

rare vid flera riksdagar och att underhandla med Danmark om gränserna mellan de två länderna. Från 1602 var han - tillsammans med Johan Skytte - lärare åt kronprinsen, den blivande kungen Gustaf II Adolf. Denna tid var det viktigt att man kunde skriva vackert, eftersom de flesta kungliga och officiella brev och dokument skrevs för hand. Bureus hade en erkänt vacker handstil, han var dessutom skicklig tecknare och kunde därför snirkla till bokstäverna på rätt sätt. Han fick många uppdrag att utforma diplom, sigill, adelsbrev och kungliga urkunder. Hans uppdrag som lärare åt kronprinsen bestod faktiskt först i välskrivning men efter några år fick han ansvar för kronprinsens hela utbildning

Mångkunnig som få

Ett av Bureus stora intressen blev runforskningen, där han var något av en pionjär. Redan tidigt hade han fascinerats av runstenar och deras inskrifter, vilket kanske var naturligt då han var uppväxt i landets runrikaste område, Uppland. Från 1599 fick han ett särskilt kungligt uppdrag att ansvara för fornforskningen, främst att förteckna alla befintliga runstenar. Han fick ett särskilt pass för att fritt kunna röra sig i landet och gjorde många resor med detta syfte. År 1628 förnyades uppdraget genom ett kungligt brev till prästerna i är-

kestiftet, i vilket de uppmanades att vara Bureus behjälpliga i hans forskningar. Bureus samlade själv och med sina medarbetare omkring 200 runinskrifter. Han utgav flera skrifter i ämnet, bland annat Runkänslones lärospån (1599), Runa ABC-boken (1611) och Monumenta Sveo-Gothica (1624). Man brukar säga att Bureus blev vår förste riksantikvarie.

Till allt detta arbetade han på en svensk grammatik och en svensk ordbok. Det svenska språket hade ännu inte funnit sin form, vare sig i fråga om grammatik eller stavning, och Bureus' systematiska försök har gett honom epitetet "den svenska grammatikens fader". Det kan tilläggas att Bureus' intressen även omfattade astronomi, geometri och mekanik, och han framträdde som tecknare, kopparstickare och träsnidare. Mycket av hans anteckningar och uppteckningar kvarlämnade han i en aktsamling, som han kallade "Sumlen" (Kungliga Biblioteket), ett fyndigt och påhittat namn för en oordnad samling.

Resan till Norrland

Åren 1600-1601 gjorde Bureus den omtalade resan till Norrland. Han hade många skäl för denna färd runt Bottenviken, vilket var ett ganska stort företag den här tiden. Som fornforskare skulle han förutom runstenar inventera al-

lehanda minnesmärken och upp-
teckna folkliga traditioner. Som
släkttforskare var han givetvis
särskilt intresserad av Bureå och
Skelleftebygden.

Bureus anteckningar från resan
är tyvärr mycket kortfattade. Han
avreste från Uppsala den 21 juni
1600 och återkom efter knappt
ett år, den 15 maj 1601. I oktober
1600 skriver han helt kort ”Jord-
bäfnig” i Västerbotten men för-
klarar inte närmare var och hur
detta naturfenomen inträffat. Den
1 december samma år skriver han:
”Träfall på Bureheden”, vilket
möjligen betyder stormfällning av
skog. Han gjorde två besök i Kåge
för att bevaka arvet efter sin mor-
moder, som skall ha ägt en gård
där. Efter hemkomsten överläm-
nade han en del av detta arv till
brodern Jonas.

Det var också under denna resa
som Bureus undersökte ruinerna
efter Bure Kloster. Han berättar
att det låg på en holme i Burälvens
myning och att det berättades att
där funnits fjorton bröder förutom
abboten. Bureus noterar vidare
att ”klostret hade många gångar
och kosteliga våningar”, vad nu
det kunde betyda. Byggnaden var
av trä och hade en källare, vilken
ännu syntes när Bureus var där
1601, trots att den var omgiven
av ”höge granskogen”. Den siste
abboten skulle ha hetat Jonas Bu-
reus, allmänt kallad Bure herr Jon,
i fjärde generation efter stiftaren
Herse och levande ännu på Gustaf
Vasas tid. Handskriften innehåller
långa och omständliga släktregis-
ter som det inte alltid är lätt att
följa.

Buresläkten

Bureus hävdade att det fanns en an-
fader redan på Olof Skötkonungs
tid, alltså på 1000-talet, och att

Porträtt av Johannes Bureus från 1627. Den latinska texten nederst är en Mariahymn från Luka-sevangeliet: >>Den allsmåktige har utträttat stordåd för mig och heligt heligt är hans namn.>> I hörnen finns de fyra evangelistsymbolerna och texter som anspelar på dem: ängeln (Matteus), örnen (Johannes), lejonet (Markus) och oxen (Lukas). (Statens porträttsamling, Gripsholm)

den kände sagokungen Fale Bure
den äldre hade deltagit i Erik den
heliges krig i Finland på 1100-ta-
let. Sonsonen Fale Bure den yngre
skall ha deltagit i de stora krigen i
början av 1200-talet och så små-
ningom blivit begravnen på Sköns
kyrkogård i Medelpad.

Det finns inga historiska belägg
för att Fale Bure, vare sig den äldre
eller den yngre, skall ha existerat,
men legenderna lever kvar. Enligt
en sådan tradition skall byn Fal-
mark ha fått namn efter Fale Bure
och utgjort fåbodrar åt sagohjälten.
När det gällde Fale Bure den yng-

re, hade Bureus på sin resa stannat
till på Sköns kyrkogård och besett
dennes gravsten, som visserligen
var av betydligt senare datum.
Bureus kunde således göra upp en
ganska detaljerad släkttavla. Han
använde sig av olika runinskrif-
ter och medeltida dokument, och
han utnyttjade varje tillfälle till
uppteckningar av berättelser och
vittnesbörd från äldre minnesgo-
da personer. Muntliga traditioner
spelade denna tid en viktig roll i
folks minne och historier. Man
berättade anekdoter och person-
liga episoder, man blandade stort
och smått. Även en professionell

forskare som Bureus handskades ganska lättsinnigt med historiska fakta. Naturligtvis förfalskade han inte något medvetet, men begreppet källkritik fanns ännu inte i historieforskningen. Han lade pussel med historiska bitar som passade in litet här och där. Det kunde gälla ett årtal, ett Ortsnamn eller ett historiskt dokument. Han ville ju så gärna att pusslet skulle gå ut, och han var övertygad om sin egen och sin familjs plats i historien. Johannes Bureus' ambition att koppla ihop sin egen släkt med stormännen på medeltiden tog sig ännu flera uttryck. Han beställde 1611 en släkttavla, som innehåller ett koncentrat av de uppgifter som finns i handskriften. (Se särskild artikel.)

Kritik mot Bureus

Bureus' historieskrivning har emellertid inte accepterats av alla. I själva verket har det pågått en långvarig diskussion, där en rad historiker har ifrågasatt hans genealogiska utredningar, både när det gäller Fale Bure, den äldre och den yngre, deras släktskap med den då levande Buresläkten, samt hela historien om Bure kloster. Sven Lagerbring, den förste moderna källkritikern, framförde starka invändningar. Han konstaterade att det inte fanns några källor förutom Bureus' egna uppgifter och muntliga vittnesbörd. Än starkare kritik kom emellertid från Carl Gustaf Nordin, den inflytelserike kyrkopolitikern och handskriftssamlaren. Han hade ett utomordentligt gott rykte som historiker och kritisk granskare av gamla dokument och skrivelser. Han kände väl till de yttre förhållandena, då han dels var svärson till kyrkoherden Pehr Högström i Skellefteå, dels efterträdde denne på posten 1784; så

småningom blev han biskop i Härnösand. Han hade själv besett ruinerna efter det påstådda Bureklostret, men han menade att det inte varit ett kloster utan ett slags gille. Han var ofin nog att anteckna detta i Bureus' egen handskrift, något som forskare faktiskt inte brukar göra.

Den som definitivt tog död på myten om Fale Bure var bibliotekarien Leonard Bygdén i en berömd uppsats, "Om ursprunget till den historiska mythen om Fale Bure" (Samlaren, 1890). Han säger där att denna myt tillhör "det myckna historiska ogräs, som innästlat sig i våra svenska hävder". Första gången Fale Bures namn offentligen nämndes var just i Bureus' genealogiska tavla, hävdar han. Tidigare existerade inte denne som en historisk person. Han var helt enkelt påhittad av Bureus.

Moderna forskare har hållit sig stillsamt avvaktande. Jarl Gallén har föreslagit att det kan ha rört sig om ett terminarhus, kanske underställt franciskanerna i Uppsala. Terminarhus var ett slags härbärgen för tiggarmunkar som vandrade omkring och predikade; vandringarna kallades terminarer. Christian Lovén har anslutit sig till denna tolkning.

Överlärare C.H. Nyström

Det finns en skribent till som jag gärna vill nämna, om inte annat så av sentimentala skäl. Det är överläraren i Bureå Carl H Nyström (1895-1952). Han publicerade 1931 en uppsats om "Bure kloster" i årsboken "Västerbotten". Jag minns honom mycket väl. Han var vänlig och jovialisk, när han kom på besök till skolan i Sjöbotten. Förutom att han inspekterade,

tittade i våra skrivböcker och talade med lärarna, så visade han filmer för oss barn.

Han menar att det trots allt bör finnas korn av sanning i den muntliga tradition Bureus återger. Den siste abboten, Bure herr Jon, ska ha varit farbror till Daniel Andersson och dennes son, Anders Danielsson, levde på sin gård i Bureå vid Bureus besök år 1600 och torde varit en av de viktigaste sagesmännen. Med dessa tre generationer hade Bureus krympt avståndet till medeltiden och gjort det tänkbart att det här fanns en sammanhängande släkthistoria. Själva klostret behöver inte ha varit särskilt storslaget. Troligen var det, skriver Nyström, "ett av dessa mindre kloster, som funnits här och där i vårt land vid färdvägarna, ofta i samband med ett kapell eller dylikt".

Sammanfattning

Johannes Bureus släktforskning och legenden om Bure kloster hänger, får man nog säga, på en ganska skör tråd. I bästa fall kanske man kan – med Carl H Nyström - säga att det finns en muntlig tradition som möjligen har någonting att berätta, men detaljerna är få. Västerbotten var ännu mera glesbygd på medeltiden än idag. Tiggarmunkar gjorde trots allt sina vandringar, någonstans fick de möjlighet att predika och någonstans fick de söka sitt härbärke. Men någon organiserad verksamhet var det knappast fråga om; något kloster kan det inte ha varit. Men något var det i varje fall; små pusselbitar av det vi kan kalla kristnandet av Västerbotten. Och när bit lades till bit fick vi så småningom i denna del av Sverige ett av kristendomens starkaste fästet i landet.

TORE FRÄNGSMYR

Minnesstenen i Uppsala domkyrka

Minnesstenen, som är av kalksten, drygt två meter hög och drygt en meter bred, sattes upp av Johannes Bureus år 1611 på föräldrarnas gravmonument på gamla kyrkogården på Uppsala domkyrkas södra långsida, mellan själva kyrkan och den första akademibyggnaden, kallad Academia Carolina. Senare tycks den ha flyttats till akademibyggnadens fasad och därefter blivit uppsatt på domkyrkans södra fasad. På grund av vittringsskador togs den 1961 in till domkyrkans föremålsmagasin, men 2009 renoverades den och flyttades in i domkyrkan. Där sitter den nu i den södra korsarmen, till höger om utgången på kyrkans södra långsida.

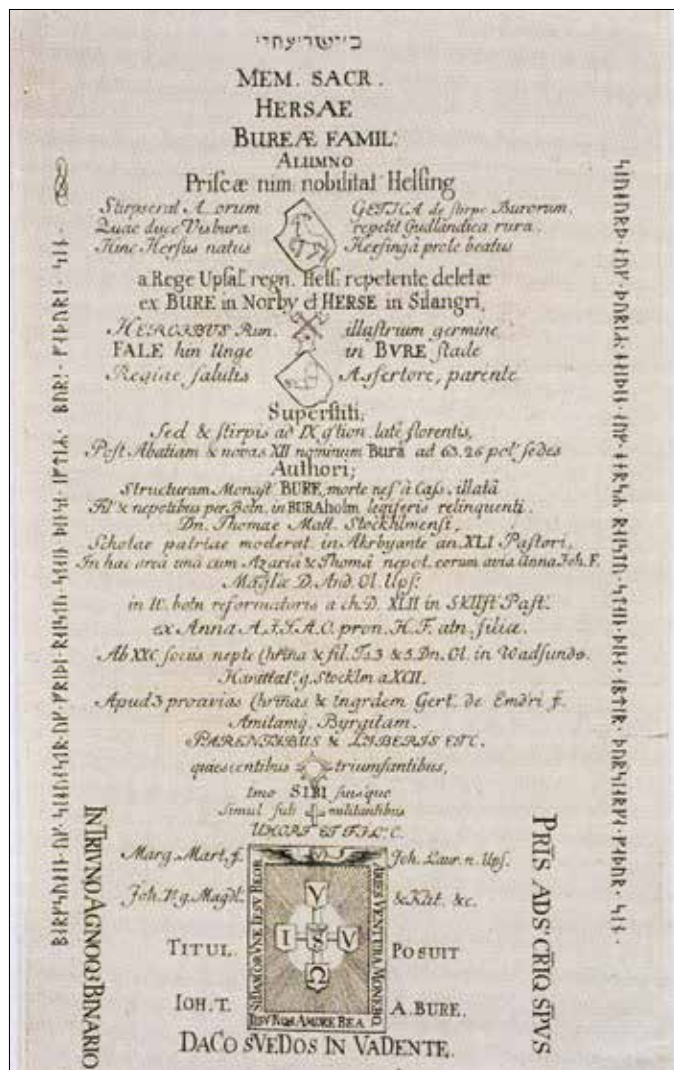
Texten är numera mycket svåräst. Dock finns det ett kopparstick från 1700-talet, som synes vara mycket likt originalet och som med en viss svårighet kan läsas. Nedanstående tolkning är hämtad från boken Uppsala domkyrka. VI. Gravminnen, utgiven av Herman Bengtsson 2010. (Frågetecken utmärker osäkra tolkningar.)

Överst finns en sekvens på hebreiska: ”Såsom rättfärdig i tiden.” Inskrift där nedanför: Memoria Sacrum Hersae Bureae Famillae Alumno etc. i översättning:

”Helgad åt minnet av Herse, en fosterson av den blomstrande Buresläkten av mycket gammal hälsingeadel. Släkten var av ansernas (?), burarnas getiska stam, vilken under Visburas ledning åter uppsökte Gotlands landsbygd. Härav föddes Herse, lycklig genom hersingavkomma som utplånades (?) av Uppsalakonungen när denne återkrävde Hälsinglands rike från Bure i Norby och Herse i Selånger, hjältarna av de lysande runernas ätt och från Fale hin unge i Byrestad som var en försvarare av konungens välfärd, fadern åt de överlevande, men som även blev upphovsman till släkten som vitt och brett blomstrade i nio generationer, efter klostret även till tolv nya säten med namnet Bure vid en polhöjd av 63 grader och 26 minuter, och som sedan en skändlig död tillfogats honom av kåsarna lämnade klosterbyggnaden Bure till söner och barnbarn, vilka på Buraholm var lagmän i Västerbotten.

[Vidare] åt Herr Thomas Matthiae som ledde skolan i Stockholm och för 41 år sedan var pastor i Åkerby som här vilar tillsammans med barnbarnen Azarias och Thomas och deras mormor Anna, dotter till Johannes.

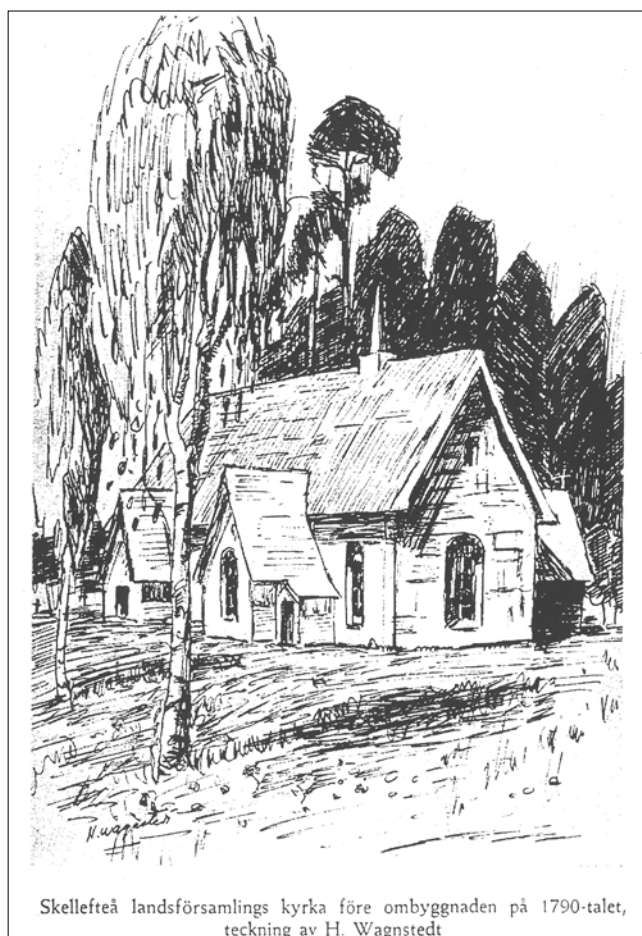
[Vidare] åt Magdalena (Malin), dotter till Herr Andreas Olavi från Uppsala, som var reformator i Västerbotten och år 1542 blev kyrkoherde i Skellefteå, vilken härstammar från (=var dotter till) Anna, dotter till Andreas Jacobson (=Japson), vilken sistnämnde var sonsons sonson till Herse och sonsons sonsons son till Fale, begravd tillsammans med sin sondotter Christina och sina tre barn

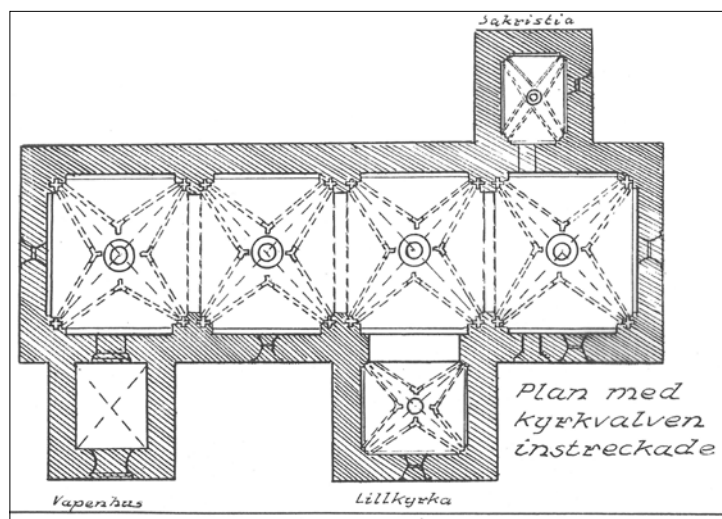
med Thomas och sina fem barn med herr Olof i Vassunda, [vidare] åt den förstfödde Hananias (född i Stockholm år (15)92, som vilar bredvid tre farmors(mormors) mödrar, två Christina och Ingrid, döttrar till Gertrud av Emden, och hos fastern Birgitta. Åt föräldrar och barn och andra som nu vilar (här) och triumferar genom bekransning och dessutom åt sig själv och de sina, som på samma sätt strider i korsets tecken, (nämligen) åt hustrun och de kära barnen, nämligen åt Margareta Mårtensdotter, åt Johannes, den sjunde i barnaskaran, och Magdalena och Katarina och de övriga uppsattes denna inskrift av Johannes Thomasson Agrivillensis (=Åkerby) Bureus i det år då dansken invaderade Sverige.”

Längst ned på stenen finns ett par cirkelformade, gåtfulla inskrifter som knappast är möjliga att översätta. Inskriften kring Kristusmonogrammet är delvis dunkelt men har översatts: ”O Jesus, lyckliggör de dina med din kärlek.” Runinskrifterna på vardera långsidan är hämtade från runstenarna i Norby och Selånger i Medelpad.

TORE FRÄNGSMYR

Sockenkyrkan - invigd 19:e februari 1507.

Skellefteå socken vid medeltidens slut

AV ULF LUNDSTRÖM

Skellefteå socken inrymde vid medeltidens slut kring år 1500 totalt 70 byar samt Prästbordet, som var socknens gemensamma mark kring kyrkan och uppläts för prästbord, kaplansbord och klockarbord samt för kyrkstadsbebyggelse. Det var bönder från alla dessa byar som gick samman för att bygga en ny stor sockenkyrka av sten, en av Norrlands största, invigd av ärkebiskop Jakob Ulfsson den 19 februari 1507.

I skattelängderna från 1539 och 1543 framträder bygden ”ur medeltidens dunkel” med namn och allt. Den första sockenkartan sammanställs först kring 1650 (se mittuppslaget) men det handlar fortfarande om samma byar; med två undantag; Holme nära Ostvik och Ön nära Degerbyn har båda lagts öde till följd av hård beskattning och utskrivningar, medan inga nya byar tillkommit.

Dessa sjuttio byar var indelade i fyra fjärdingar, som var och en hade ansvar för underhåll av olika delar av kyrka, kyrkogård och

prästgårdar; så hade t.ex. Norrfjärdingen ansvar att underhålla prästgårdens bryggstuga, badstuga, visthuset ”sunnan groven” samt söderboden.

I Norrfjärdingen ingick: Gagsmark, Källbomark, Kinnbäck, Avan, Åbyn, Tåme, Byske, Fällfors, Norrlångträsk, Drängsmark, Frostkåge, Ostvik, Östanbäck, (Holme), Storåge och Boviken.

I Översta fjärdingen ingick: Ersmark, Kusmark, Kågeträsk, Stavaträsk, Bjurvattnet, Varuträsk, (Ön), Stämninggården, Degerbyn, Myckle, Medle, Klutmark, Skråmträsk, Norsjö, Långträsk, Kattisträsk, Bastuträsk, Finnfors, Lund, Sunnanå, Kroksjön, Gärdsmark, Gummark och Ragvaldsträsk.

I Ytterfjärdingen ingick: Hjoggböle, Falmark, Holmsvattnet, Bodan, Rönnbäck, Tjärn, Böle, Morön, Hedensbyn, Risön, Tuvan, Bergsbyn, Furunäs, Ursviken, Innervik, Yttervik, Bureå, Burvik och Bäck.

I Sörfjärdingen ingick: Mjödvattnet, Lappvattnet, Bodbyn, Mora, Kvarnriset, Burträsk, Bygdeträsk, Åbyn, Ljusvattnet, Villvattnet och Renbergsvattnet. Dessa byar kom senare att utgöra grunden för Burträsk socken fr.o.m. utbrytningen 1606.

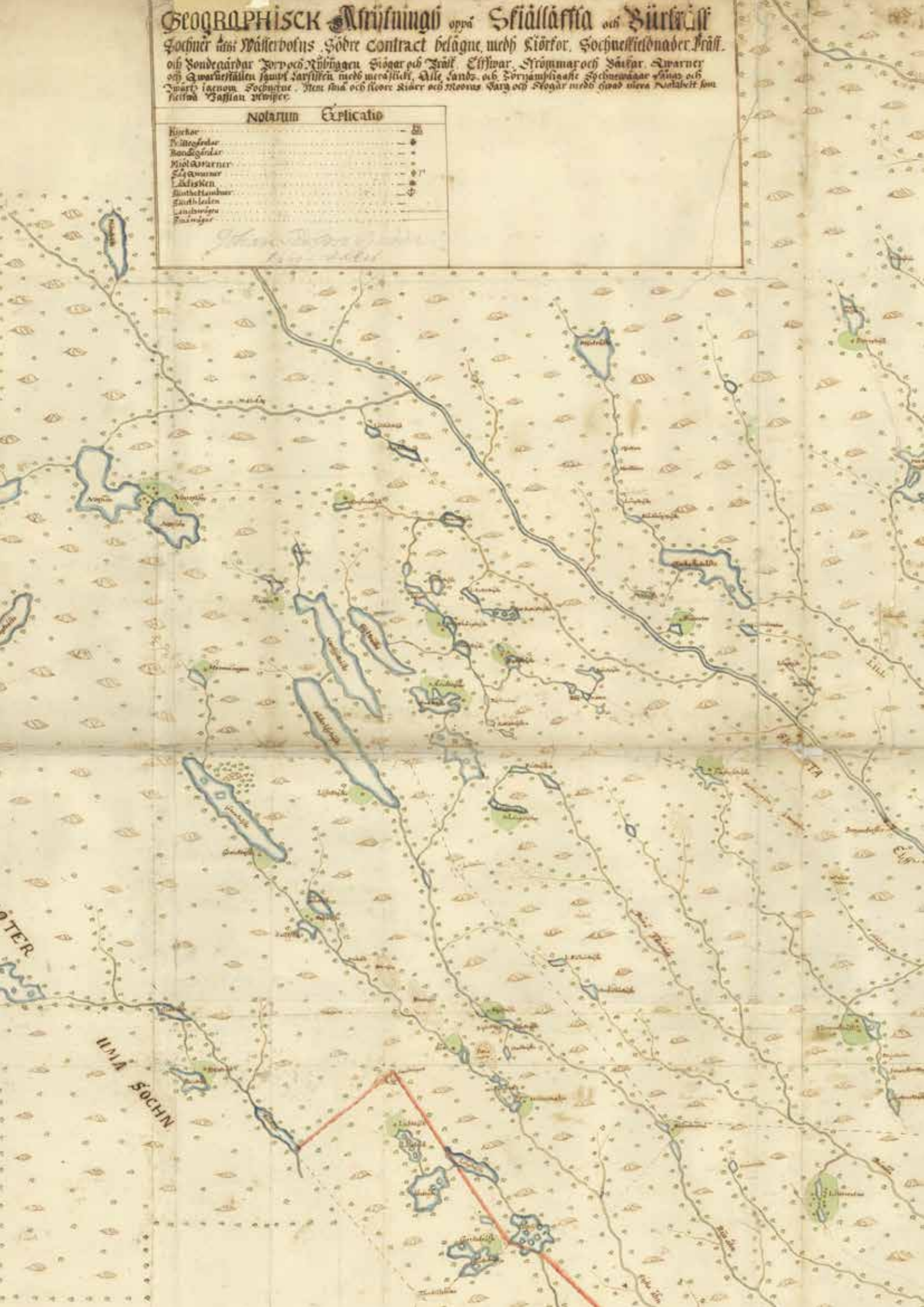
Sockenkartan från 1664 är gjord av lantmätaren Johan Persson Gedda och är i original nästan en meter i fyrkant. Finns för närmare studier på Lantmäteriets hemsida. Kopian på mittuppslaget är kraftigt förminskad men med hjälp av förstoringsglas går det dock att lokalisera samtliga ovan nämnda byar - utom en, Bäck, som ligger just utanför kartans nedre kant.

Kartan visar på den starka kontinuitet som kännetecknar Skelleftebygdens byastruktur från medeltid till våra dagar.

Geographisk Afteckning öfver Själlands och Sörtraff
 Sochnen till Wästerbotns Södra Contract belägne medh Kiörfor, Sochnestaden, Präst-
 och Söndergårdar, Jord och Åker, Sjöar och Träl, Liffwar, Strömmar och Sälar, Swarner
 och Awarnefälden samt Järfälla medh mereländ, Alle Lands- och Förnjämptingars Sochnemått, Skatt och
 Swart, Inkom, Sochnens, Natt, Små och Store Kiör och Swarner, Sölar och Sjöar medh öfver alla Notabelt som
 tillhöra Gaffian Wäster.

NOTARUM Explicatio

Kiörfor	—
Sochnestaden	●
Sochnemått	○
Skatt	○
Swarner	○
Ländskan	○
Sochnestaden	○
Sochnemått	○
Swarner	○
Sjöar	○

Vilka bodde i Bureå under femtonhundratalet?

ULF LUNDSTRÖM

Genom skattelängder - från 1539 och framåt - samt domböcker kan vi få en tämligen detaljerad bild av detta. År 1539 var det fyra gårdar i byn och vid Bureus besök 1601 hade dom blivit åtta.

På ***Bureå nr 1*** var Daniel Andersson bonde från 1539 till 1583, då han efterträddes av sonen Anders Danielsson, som ägde gården till 1601 och är en av Bureus sagesmän. Anders Danielssons far-

far, som hette Anders Olofsson, var bror till Bure herr Jon, som enligt Bureus var den siste abboten i Bure kloster.

När Bureus gick runt på gårdarna i Bureå vintern 1601, skulle han alltså träffa följande bönder på resp. gård:

1. Anders Danielsson
2. Johan Jonsson och Britta Jonsdotter, Burträsk
3. Ambrosius Andersson och Ingeborg Nilsson, Östanbäck
4. Olof Jonsson och Sara Nilsson, Bureå
5. Jakob Andersson och Mariet Andersdotter, Böle
6. Nils Hansson och Kälug Larsdotter, Falmark
7. Björn Olsson och Anna Larsdotter, Hjoggböle
8. Olof Björnsson och Anna från Boteå.

Gården, som låg norr om älven, var tämligen välbärgad med fjorton kor (1571), 18 får, 13 getter och två hästar samt omfattande fiske av säl och lax. Daniel var dessutom bondeköpmän och betalade skatt för detta (1560). Hans fem syskon fanns i Älvkarleby, Gumboda, Hemmingsmark, Ostvik och Fjälbyn. Förutom äldste sonen, som övertog gården, så blev en annan präst i Kungsåra i Uppland, medan dottrarna gifte sig i Bergsbyn resp. Enköping.

Bureå nr 2 låg också norr om älven, öster om ettan, mycket centralt läge. Mellan 1539 och 1558 var Olof Jonsson bonde på gården, som hade upp till 18 kor (1553). Han var nämndeman samt en av socknens sexmän, som skulle vårda kyrkans egendom. Var också köpman och handlade bl.a. med ryssarna på Torneå marknad 1543. Vid hans död övergick gården några år till hustrun Sigrid, innan sonen Jon Olsson tog vid 1560 till 1584. Dennes äldre bror, Anders, hade redan 1554 fått bryta ut en del av hemmanet, som blev Bureå nr 5.

Jon Olsson hade tre söner, varav två blev bönder i Bureå; Johan Jonsson som ägde detta hemman 1585-1619 och Olof Jonsson, som åren 1593-1601 innehade Bureå nr 4, som låg söder om älven med ägor på bl.a. Klosterholmen. Båda bör ha träffat Bureus.

Bureå nr 3, låg också norr om älven, längst i öster. Gården tillkom 1599, då lillebror Ambrosius får bryta ut en del av Bureå nr 5, i samband med storebror Nils Anderssons död året innan. Han äger gården 1599-1618, men har dessförinnan varit köpman och köpt upp skinn och vilt i lappmarken samt ägt egen skuta för färder till

bl.a. Stockholm. Gift med Ingeborg Nilsson från Östanbäck.

Bureå nr 4 låg i den sydöstra delen av byn och tillkom 1593, sannolikt som utbrytning från nr 2, eftersom förste bonde är Olof Jonsson, yngre son på denna gård. Kan också fått mark från nr 6, eftersom Olof var gift med Sara Nilsson, som var dotter till Nils Hansson på Bureå nr 6. Makarna hade tio kor 1599 samt får, getter, svin och häst.

Bureå nr 5, har liksom nr 3 och 4, uppkommit genom utbrytning från Bureå nr 2. Anders Olsson äger gården 1554-1563 och är samtidigt landsköpman och birkarl, dvs. har rätt att handla med samerna. Jagar även säl, t.ex. 1559. Avlider 1563, varvid änkan Elin efter något år gifte sig med Sven Nilsson, som också är köpman och seglar med eget skepp till Stockholm. Även nämndeman. Vid Älvsborgs lösen 1571 är gården den högst värderade i byn; till 336 mark och 7 öre. År 1577 tar äldste sonen, Nils Andersson, över gården i och med att modern och styvfadern flyttar till Böle nr 10.

Nils är gift med Mariet Andersdotter från just Böle, och när han dör 1598 gifte hon sig med Jakob Andersson från Nolbyn, Lövångar, som kommer att äga gården 1599-1630. Även han nämndeman.

Bureå nr 6 är en av de ursprungliga gårdarna med sitt centrala läge söder om älven. Herse Andersson är ägare i jordaboken 1543 fram till 1549. Var av Buresläkt. Gift med Margareta Jönsdotter från Tuvan. De har fem döttrar, varför mågen Hans Andersson blir ägare 1549 till 1583. Denne är köpman, säljare samt nämndeman under många år. Sonen Nils Hansson är

ägare 1583 till 1606 och alltså en av de bönder Bureus sannolikt träffar.

Bureå nr 7 ligger också söder om älven och är den sista av utbrytningarna från de ursprungliga gårdarna, i detta fall från Bureå nr 8, då Björn Olsson 1601 delade faderns hemman.

Bureå nr 8, ”gästgiveriet”, söder om älven strax väster om landsvägsbron. Ägare 1539 till 1559 är Karl Mosesson, barnbarn till underlagmannen Jakob Andersson, som är en viktig länk i Bureus släktkrönika. Karl Mosesson är nämndeman, sexman, landsköpman och säljare. Tillsammans med Anna från Boteå i Ångermanland hade han fyra döttrar. Vid hans död är det därför mågar som träder till, först några år Nils Persson Skräddare från Kusmark, men från 1563 och ända till 1609, Olof Björnsson, som var gift med Mariet Karlsdotter. Vid Älvsborgs lösen 1571 är egendomen värderad till 318 mark och 6 öre, vilket placerar den på andra plats efter Bureå nr 5.

ULF LUNDSTRÖM

För ytterligare uppgifter; se ”Bönder och gårdar i Skellefteå socken”, Ulf Lundström, Umeå, 2004

Ulf Lundströms artikel om ortnamn i Skelleftebygden med religiös anknytning, ex: munk-, kloster-, gråman- etc finns tillgänglig på den lokalhistoriska portalen:

lokalhistoria.skelleftea.org

C.H Nyström och traditionen om Bure kloster

PRESENTERAD AV TOM RANDGARD 2012

”Vår bygd har ju aldrig varit någon turistort i vanlig mening och inte heller haft några större sevärdheter att bjuda främlingen.”

Med dessa försiktiga ord inleder överläraren Carl Helmer Nyström (1895-1952) sin artikel Berömda resenärers besök i Bureå-bygden. Det är ett blygsamt påstående av en man som hade ett så stort hjärta för bygdens själ och historia, vilket bland annat kom till uttryck genom hans mycket omfattande hembygdsforskning. Han var även initiativtagare till den tämligen unika Hembygdsparkens tillblivelse. Parken som invigdes 3 september 1933, är belägen i Bureås hjärta, invid Skärvägen och tvärs över älven från kyrkan.

Med en dikt av Esaias Tegner inleder C. H. Nyström sin artikel i årsboken ”Västerbotten” 1931 om det sägenomspunna klostret i Bureå.

”Stå stilla, vandrare, och se dig

om! Här reste sig från gråa ålderdom ett kloster, heligt då - men tiden kom och gjorde hemgång uti helgedomen.”

Han är medveten om det osannolika i att det fanns ett kloster så här långt norrut under medeltiden, men dock angelägen visa att - vad det än var fråga om på Klosterholmen - så var Bureå en högst rimlig plats:

”Det bör i detta sammanhang även nämnas, att Bureå by synes ha varit bebodd långt i grå forntid. Därom tala de talrika gravkummel, som kransa de omgivande höjderna...”
...I avvittringsprotokollet av år 1784 talas också om Bureå som ’den äldsta byn i Skellefte sokn.’ Det är dessutom känt, att Bureå by under medeltiden och vid reformationstiden varit en efter norrländska förhållanden mycket betydelsefull ort.”

Han beskriver i sin artikel den holme invid Bureälvens södra strand, som senare kom att kallas Klosterholmen, och de byggnader som enligt Johannes Bureus är resterna av det forna Bure kloster.

”Här finna vi snart i en skogs-dunge en av mossa och ris övervuxen byggnadstomt, på vilken en av klostrets byggnader anses ha vilat. Frånräknat ett mindre för-rum synes byggnaden ha utgjort ett enda rum, ungefär 8 meter i fyrkant. I ena hörnet finnes en hög av otuktad sten och små tegelskärvor, som utvisa eldstadens plats. Ett 20-tal meter väster om denna

tomt påträffar man dessutom tydliga rester av en källare, som enligt traditionen skall ha tillhört klostret.”

Traditionen vet också berättat, att ett processionskrucifix och en gammal ljuskrona, som ännu finns i Skellefteå landsförsamlings kyrka, skulle stamma från Bure kloster.

Nyström är medveten om att det inte har hittats några medeltida skriftliga källor, som vittnar om klostrets existens eller funktion, men detta ser han inte som en avgörande faktor. Han påpekar att det överhuvudtaget finns mycket få dokument bevarade från medeltiden i Skelleftebygden eller Norr- och Västerbotten i övrigt. Han hänvisar i stället till lokala traditioner och arkeologiska fynd: ”Vid uppodling av ett område å holmens sydvästra del i närheten av den plats, där källaren stått, påträffade man nämligen en del regelbundna ordnade, numera bortförda stenar, som antogs ha utgjort grund för klostrets huvudbyggnad. Traditionen vet också berätta, att ett processionskrucifix och en gammal ljuskrona, som ännu finns i Skellefteå landsförsamlings kyrka, skulle stamma från Bure kloster. Till inventarierna från klostret har man också velat hänföra en 81 cm. hög madonnabild och ett broderat kläde

(antependium?) som ännu finnes i förvar, den förra i Härnösands och

Nyström återger också ordagrant vad Bureus hört om anläggningens utseende : ”klöstret hafver haft många gånger och kosteliga våningar ” samt dennes egna iakttagelser: ”källaren synes ännu, i hvilken står höga granskogen 1601”.

Processionskrucifix i Skellefteå landsförsamlings kyrka, enl. traditionen från Bure kloster.
(Foto förf.)

det senare i Skellefteå museum.” Nyströms artikel lästes säkert noga av den några år yngre Ernst Westerlund, som från 1950 blev intendent och chef för Skellefteå museum och i den egenskapen tog initiativ till och ansvarade för den utgrävning på Klosterholmen, som genomfördes åren 1968-1970.

Nyström om Bureus

Nyström lägger stor vikt i sin artikel vid den redogörelse som den unge Johannes Bureus själv ger för sin resa i Norrland åren 1600-

1601, vilken gavs namnet Genealogia Burae familiae – Om Bura namn och ätt – och finns bevarad i Riksarkivet och Universitetsbiblioteket i Uppsala. I denna skrift berättar Bureus bland annat att folket i Bureå skulle kallat en av hans förfäder, Herse Falesson, som av många sågs som en lärd och vis man, för ”abboten i Bure”. Denne Herse fick dock inte se klostret färdigställas utan det var hans son Olov Herseson, som färdigställde klostret och även övertog faderns gård.

Nyström återger också ordagrant vad Bureus hört om anläggningens utseende : ”klöstret hafver haft många gånger och kosteliga våningar” samt hans egna iakttagelser : ”källaren synes ännu, i hvilken står höga granskogen 1601”.

Andra röster om Bure kloster

I sin mycket omfattande artikel gör Nyström en grundlig genomgång av i vilka senare sammanhang som Bure kloster behandlats. Ett tidigt omnämnande görs av biskopen Anders Rhyzelius i hans verk Monasteriologia Sviogothica från år 1740, som utan nämnvärda invändningar återger de uppgifter Bureus lämnat. Dock reducerar han klosterbrödernas antal från fjorton till tolv.

Nyström återger också provinssiäläkaren dr. Dan Erik Naezéns uppgift från år 1794, att han under sina resor hört byamännen i Bureå tala om ”att i skogen skulle finnas lämningar efter en kyrka, de det kallade”. Men han antar, ”att desse nu varande kyrkogrundstenar fordom utgjort detta av framl. Biskop D:r Rhyzelius omtalta kloster”.

Slutligen nämner Nyström att även Domprosten Peter Wieselgrens disputationsserie De claus-

tris Svio-Gothicis (1832-1833) tagit med Bure kloster, dock som tillhörigt ”incerti ordinis”, dvs. ”oviss orden”.

Kanske ett gille?

Men Nyström är också noga med att referera de som tvivlat på Klostrets existens:

”Den förste, som veterligt framfört tvivel på äktheten av den av Bureus upptecknade traditionen om Bure kloster, var den lärde och snillrike lektorn, sedermera kyrkoherden och biskopen Karl Gustav Nordin (1749-1812). Denne, som f. ö. var gift med en dotter till kyrkoherden i Skellefteå, D:r Per Högström, vilken han år 1784 jämväl efterträdde som kyrkoherde, trodde sig ha skäl antaga, att vad Bureus kallat kloster endast varit ett medeltida gille, ett religiöst föreningscentrum ...”

Och Nyström tvingas konstatera : ”Den nordinska uppfattningen har blivit den vedertagna, och Bureus har kommit att framstå som en, den där handskats allt för lättvindigt med sanningen.”

Men Nyström tar sig i artikeln från 1931 an denna utmaning och menar att sockengillet i Skellefteå med all sannolikhet hade sin gillestuga alldeles invid sockenkyrkan, vilket framkommer i dokument med anknytning till gilletts upphörande vid mitten av 1500-talet. En sådan placering var också vanlig för sockengillen på andra håll i landet. Däremot finns det inga skäl att tro att byggnadsresterna på Klosterholmen skulle härröra från ett gille.

Poetiska slutord

Slutorden från Nyström vittnar om hans poetiska ådra och frammanar, i alla fall hos mig, viljan att lyfta på varje sten och ögna igenom

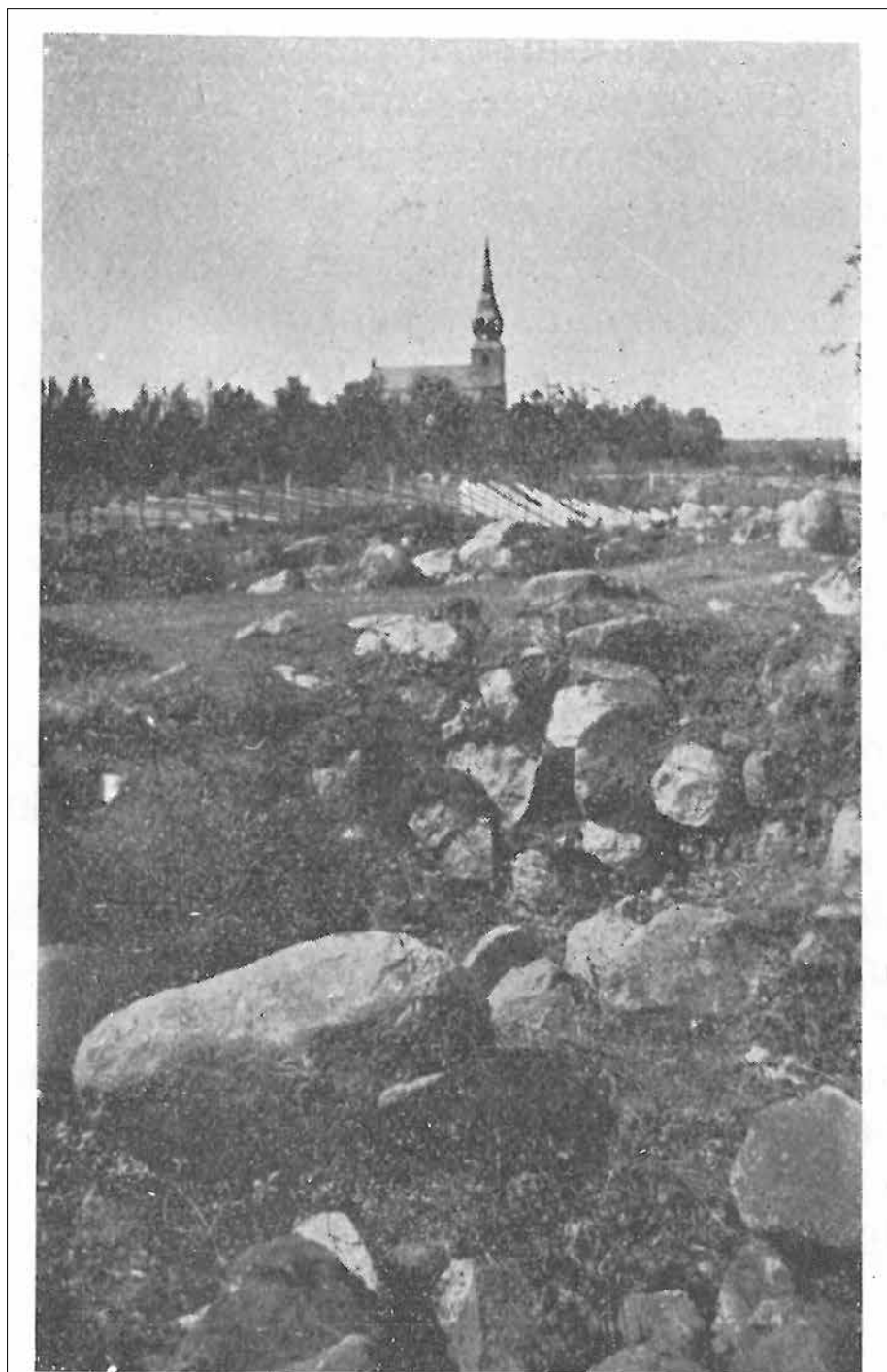
hyllmeter av böcker för att fortsätta där han slutade, för att vi kanske en gång ska få ro i vårt sinne, då vi funnit det slutgiltiga beviset för att holmen vid Bureåälvens södra strand verkligen var den plats, som några munkar från sydligare breddgrader fann - för att där låta bygga sig en rastplats för att utifrån den kunna sörja för bygdens

För vår inre syn framträda så de dunkla konturerna av ett litet kloster vid Bureåälvens mynning. Fyra långa sekel ha försvunnit sedan dess silhuetter sista gången avtecknade sig mot himlen och klosterklockornas spröda klang förtonade över Bureå.

själavård och förkunnelse:

”Beträffande Bure kloster synes dock en så utförlig och tidigt upptecknad tradition föreligga och så många sannolika bevis vara förhanden, att många företeelser med vida mindre bevisning tillskrivits historisk verklighet. Men torde sålunda, i motsats till den uppfattning, som under de senaste 150 åren varit den vedertagna, våga det påståendet, att traditionen om Bure kloster gömmer en kärna av historisk sanning, som måhända en gång skall helt kunna träda fram ur sägnens dimhölje och inordnas i den serie händelser, som beteckna den västerbottniska kolonisationen under 1300-talet.

För vår inre syn framträda så de dunkla konturerna av ett litet kloster vid Bureåälvens mynning. Fyra långa sekel ha försvunnit sedan dess silhuetter sista gången avtecknade sig mot himlen och klosterklockornas spröda klang förtonade över Bureå. Så småningom

Motiv från Klosterholmen. I förgrunden synes resterna efter klosterkällaren.
(Foto förf.)

skulle katolska seder och tänkesätt i dessa bygder dö bort och försvinna. Kanske knotade en i gamla vanor och föråldrade religiösa föreställningar bunden befolkning över tvång och bristande pietet för vad ”gammalt och fornt varit haver” Men vid Klosterholmens

stränder sjöng forsen då liksom nu sin monotona sång och högt över bygden välvde sig samma väldiga valv - minnande om, att långt bortom tid och rum och växlande åskådningar det dock finnes en värld av evighet och oförgänglighet.”

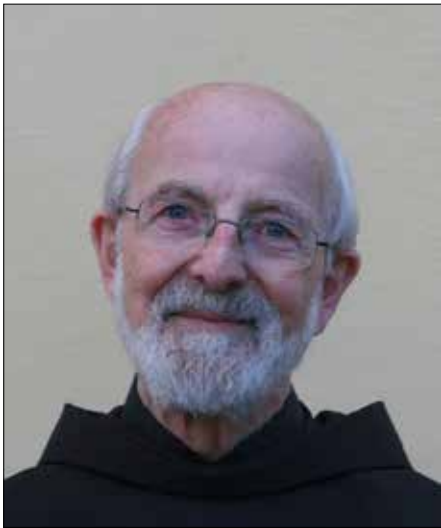
C.H. NYSTRÖM 1931

Den franciskanska hypotesen

AV HENRIK ROELVINK

Roelvink konstaterar att han ingenstans i franciskanernas arkivmaterial från medeltiden funnit något omnämmande av ett konvent/kloster i Bureå utan det nordligaste fanns i Uppsala. Däremot anser han det fullt möjligt att anläggningen på Klosterholmen var ett s.k. terminarhus.

Henrik Roelvink är franciskanerbroder i Vadstena med rötter i ett konvent i Holland, dit han återvänder 2013 efter många års tjänstgöring i Sverige. Han är präst och själasörjare men också historiker med ett antal verk om franciskanernas verksamhet i Skandinavien under medeltiden, bl.a. en stor bok om konventet på Gråmunkeholmen i Stockholm, alltså på den plats där nu Ridderholmskyrkan står.

Ett terminarhus var namnet för ett franciskanskt ordenshus, där bröderna kunde vistas på sina resor genom landet. Ordet kommer från terminarius, beteckningen för den broder som på den årliga terminen reste från stad till stad, från by till by och från gård till gård. Han predikade för befolkningen och hörde bikt, undervisade och gav goda råd samt samlade allmosor, dvs. förnödenheter, till sitt konvent. Han var ofta prästvigd och en erfaren själasörjare. Gåvorna som bröderna fick - mjöl, fisk, slaktdjur, smör, pälsar m.m. - förvarades tillfälligt i terminarhuset. Vid sluttet av terminen fraktades sedan allt per båt, vagn eller släde till klosteret. Terminarhuset tömdes då på flertalet av sina invånare, som åkte tillbaka till sina kloster. Någon enstaka broder kunde stanna kvar för att se till huset. Eventuellt fanns på platsen också en gäststuga för pilgrimer och andra resande.

Provinsen Dacia
Gråbrödraordens medlemmar tillhör inte ett enskilt kloster såsom benediktiner och cistercienser, utan de tillhör en provins, som kan omfatta upp till ett femtiotal konvent. Dessa låg från början i städerna, i motsats till de äldre ordnarna, t.ex. cistercienserna, som oftast upprättade sina kloster på landsbygden. Bröderna avlade lydnadslöfte till provinsialministern, vilken ledde provinsen. De förflyttades ofta till något annat kloster inom provinsen och kunde få resa runt. En stor provins uppdelades i mindre enheter, kustodier, som leddes av en kustos. En kustodi bestod av fem till tio konvent, vilka vart och ett leddes av en gardian. Men det tillkom också mindre hus, där endast få bröder bodde permanent och andra kunde vistas tillfälligt eller bara övernatta på resa.

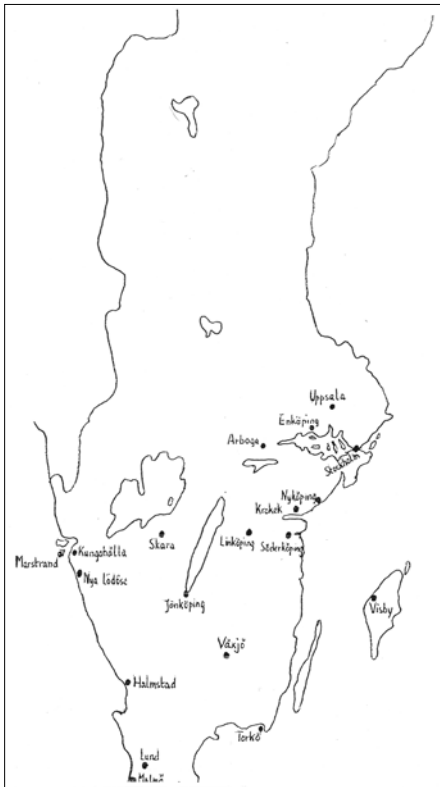
I Norden handlade det om provinsen Dacia, som innefattade dåvarande Danmark, Norge och

Sverige med Finland. Konventen i Sverige tillhörde antingen Stockholms kustodi som omfattade Svealand och Finland eller Linköpings kustodi som omfattade Götaland. Nuvarande Sydsverige var då danskt och utgjorde Lunds kustodi.

Norrland tillhörde Stockholms kustodi och sannolikt med särskilt ansvar för konventet i Uppsala. Vid ett möte i Stockholm år 1445 beslöts nämligen att en del av det norrländska området, Ångermanland, inte längre skulle höra till terminsområdet för konventet i Uppsala utan i framtiden skulle höra till området för Stockholm. Motivet var att det stora konventet i Stockholm fick allt fler gästande bröder och därför behövde mer mat och ett större försörjningsområde. Men Övre Norrland, dvs. Västerbotten och Norrbotten, torde även fortsättningsvis ha haft närmre relation till konventet i Uppsala.

Franciskanernas etablering

Provinsen Dacias utveckling i dåvarande Sverige återspeglade samhällets utveckling. En första expansionsvåg skedde mellan 1233, då de första bröderna anlände till Visby, och 1287, då Linköping stiftades som det tionde konventet. Under hela 1300-talet minskade befolkningen och det tillkom inget nytt konvent. Då

fördes olika krig och digerdöden härskade. Även stränga vintrar och hungersnöd dödade många. Men från ungefär 1400 kom den andra expansionsvågen med sju konvent i dåvarande Danmark och sex konvent i Sverige, av vilka tre tillkom i Finland.

Också fenomenet med terminarhus utvecklades då. För provinsen Dacias del vet vi om ett enda sådant hus i Helsingborg år 1307. Efter 1400 upprättades ett flertal terminarhus och dessa låg delvis i isolerade trakter. Spår av dylika terminarhus i dåvarande Sverige finns på Torkö, i Uppgränna, i Krokek, någonstans på Gotland, på Vätö och på Kökar. Tre av dessa terminarhus upphöjdes senare till konvent, nämligen Krokek i Kolmårdens skogar på gränsen mellan Sörmland och Östergötland, Kökar i Ålands skärgård och Torkö i Blekinge, som båda hade rika fiskevatten i sin närhet. Dessa etableringar var en nyhet, för nu bildades för första gången konvent utanför

städerna. Ett villkor för dessa konvent tycks emellertid ha varit att de låg på ställen där många färdades eller samlades.

Kökar på Åland - en parallell till Bureå?

Tillkomsten av franciskanerklostret på Kökar, som vi vet rätt mycket om, kan vara belysande. Franciskanernas konvent på denna ö upprättades nästan säkert på ett provinsskapitel 1453 eller 1457. Men förmodligen började bröderna med ett terminarhus redan kring år 1400. Platsen valdes av flera skäl. Där fanns en djup hamn som gjorde den lämplig som skydd mot stormar och som rastplats på vägen till Finland. Där höll bröderna på att expandera med bland annat ett kloster i Viborg före 1403 och ett i Raumo kring 1440.

Kring Kökar fanns dessutom rika fiskevatten, vilka lockade fiskare från kringliggande områden. Behov av själavård fanns såväl hos den bofasta befolkningen som hos säsongsgästande fiskare och resenärer. Här fanns redan en kyrka och en del äldre byggnader, som efter en sannolik donation av en åländsk storman, kunde användas

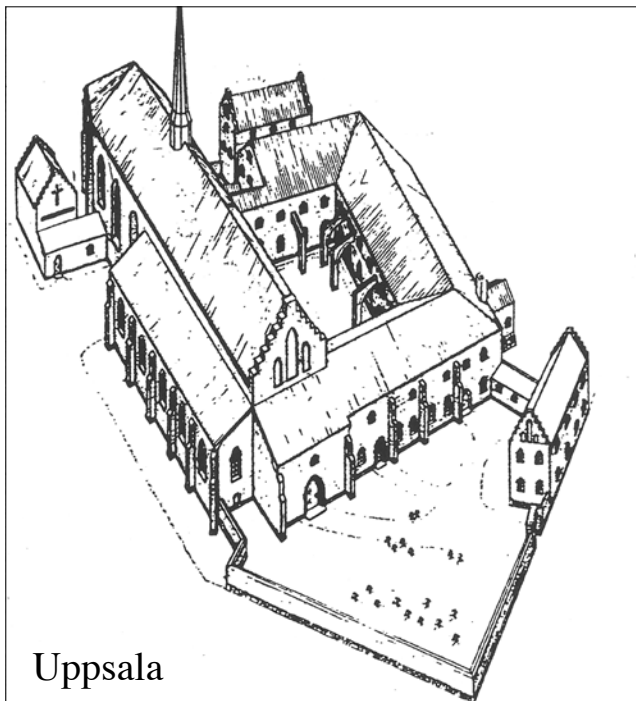
av gråbröderna. Och vid mitten av 1400-talet förlänade kungen, Karl Knutsson, det då nyinrättade konventet kronans del av skatteintäkterna från fisket kring Kökar. Utifrån denna grund levde sen franciskanerklostret på Kökar vidare fram till reformationen.

Ett terminarhus i Bureå?

Varför skulle gråbröderna välja just Bureå? Här kan vi bara spekulera, ty källorna säger inget. Bland bröderna, främst de i Stockholm och Uppsala, fanns redan en tradition av själavård bland fiskare, särskilt under fiskesäsongen. De långväga färderna längs Bottenhavets och Bottenvikens kuster krävde nås sorts basläger och mellanlager, ett terminarhus. Det måste vara en plats vid kusten men med god förbindelse till inlandet, till Lappland. Det måste också vara en plats tämligen nära, där människor samlades från olika håll, men ändå inte alldeles invid en sockenkyrka. Från detta ställe skulle de kunna utöva själavård bland lokalbefolkningen, som främst bestod av bönder och fiskare samt samer i inlandet. Att de valde just Bureå och inte t.ex. Umeå eller Piteå,

Broder Henrik på Kökar, sommaren 2012

Uppsala

◊ FRANCISKANKLOSTRET enligt idé av Nils Sundquist, kompletterad av Lars Gezelius. Ritning: Stig Sundberg.

berodde förmodligen på två faktorer. Bjuröklubb låg bara en och en halv mil söder om Bureå och var en av de viktigaste fiskeplatserna i Övre Norrland; bland annat omtalad av Olaus Magnus. Vidare fick de i Bureå förmodligen stöd av en rikare familj, som erbjöd dem att etablera sig där och hjälpte dem med mark och bostad.

Det finns flera argument för att anta hjälp av Falesläkten vid grundandet av gråbrödernas terminarhus i Bureå. Dels anger Johannes Bureus en Herse Falesson och dennes son som stiftare. Bröderna brukade be för stiftarna, så deras namn var säkert kända fram till anläggningens upphörande vid reformationen, och från denna tid fram till Bureus besök år 1600 bör man kunna lita på den muntliga traditionen. Vidare skriver Bureus om stamfadern Fale den unge i Byrestad i Medelpad, att ”han gick med silverskenor och silverbälte”, vilket jag tolkar så att han måste ha varit relativt rik och även ville visa det. En gåva till en klosterstiftelse, om än bara i form

av stöd till ett terminarhus, kunde vara ett annat sätt att visa upp sina ekonomiska möjligheter. Slakten tillhörde inte någon stormannasläkt utan hörde mer hemma bland birkarlarna, som var viktiga handelsmän och hade monopol på handeln med samerna.

Franciskanerna brukade få donationer och annan hjälp vid byggandet av kloster eller terminarhus av en stordonator i omgivningen, som ställde plats, byggmaterial eller pengar till förfogande

mot att bröderna bad för honom och hans släkt.

Mission bland samerna

I franciskanernas mission bland samerna möter vi en tråd som förbinder Bureå med franciskanerna. En sådan samemission är inte direkt omnämnd i källorna, men vissa uppgifter gör det naturligt att förutsätta den. I allmänhet är franciskanerna kallade att gå ut och predika för alla, oavsett stånd, kön eller ras. Den helige Franciskus av Assisi skickade ut sina bröder till att resa runt och predika omvändelse och fred. Han skrev även ett särskilt kapitel om missionärerna i sin ordensregel: ”Om dem som går till saracenerna eller andra otrogna” (Reg1223, kap 12). Man kan förmoda att med dessa ”andra otrogna” menades inte bara hedningar som levde långt borta i Asien utan också kvarvarande icke-kristna folk i norr..

Den speciella relationen mellan Norrland och gråbröderna i Uppsala och Stockholm kan relativt lätt förklaras. Norra Sverige låg i kyrkligt avseende under Uppsala

ärkestift, så att man i Uppsala hela tiden var informerad om situationen norrut och kunde ta initiativ för att säkra själavården. Förhållandet mellan domkapitlet och franciskanerna var visserligen inte alltid harmoniskt, men oftast samarbetade man och det kunde förekomma att en franciskan blev ärkebiskop, exempelvis ärkebiskop Laurentius 1255-1267, eller att en prelat från domkapitlet inträdde i orden. Ärkebiskoparna gjorde regelbundet visitationsresor till Bottnaviksområdet. Dessutom gjorde köpmän från Stockholm, Uppsala och övriga närliggande städer årligen handelsfärder till hamnar längs norrlandskusten och även norrlänningarna själva bedrev en aktiv handel i Mälardalens städer. Så det fanns många tillfällen för gråbröderna att färdas norröver.

Samekvinnan Margareta

Dessutom finns det dokument som direkt visar på franciskanskt intresse för samemissionen. Den 22 april 1389 skrev gråbrodern Philippus Petri, alltså Filip Pettersson, förmodligen från Stockholms konvent, ett rekommendationsbrev till munkarna i Vadstena för att stödja samekvinnan Margareta i hennes försök att få präster till samerna. Broder Filip bad adressaterna att försöka förmå ärkebiskopen i Uppsala att förrätta visitation vid gränsen till samernas område och att utse predikanter för dem.

I ytterligare ett dokument trettio år senare omnämns ånyo samekvinnan Margareta och hennes begäran om missionsverksamhet i Lappland. Den 9 oktober 1419 skrev kung Erik ett brev till domkapitlet i Uppsala och rekommenderade

derade för arbetet en präst Torsten (Toste), som redan tidigare hade predikat för samerna. Kapitlet uppmanades att ge honom ett brev med fullmakter så att han kunde fortsätta sitt evangelisationsarbete och även bygga kapell i lappmarken. Och om det fanns någon som ville hjälpa honom med detta, så skulle domkapitlet ge även denne sitt stöd.

Eftersom Buresläkten hade goda förbindelser med ärkebiskopsstolen i Uppsala, ligger möjligheten nära till hands att domkapitlet bad släktens huvudman om hjälp. Därmed kan samemissionen ha varit ett av motiven för Herse Falesson att i samråd med franciskanerna börja bygga ett terminarhus i Bureå.

Eftersom Bureå hade ett strategiskt läge för att ta sig inåt landet och flera birkarlar fanns i bygden, så kan vi anta att bröderna därifrån så småningom deltog i missionsverksamheten bland samerna. För detta talar också Johannes Bureus uppgift om att den siste abboten vid Bure kloster, Bure herr Jon, då ”klostret” efter reformationen drogs in av kungen, tillsammans med sina bröder sändes till Lappmarken ”till att lära lapparna Guds ord och bygga dem kyrkor”. Man kan lätt tolka det så att bröderna helt enkelt fick uppdrag att fortsätta sin mission bland samerna, men nu utan att ha en fast bostad och fasta inkomster från sina terminsresor. Inte att undra på att de efter en tid drog söderut för att överleva och sedan dö därnere. Det var väl också möjligt att Bure herr Jon hade blivit blind (snöblind?), så att han även därför måste dra sig tillbaka. Att de trolldomskunniga samerna skulle ha förgjort hans syn, tillhör däremot förmodligen de senare berättarnas fantasi.

Är Bureus trovärdig ?

Även Johannes Bureus egna texter kan tolkas så att de visar på en förbindelse med gråbröderna. Hans ord är mer omsorgsfullt valda än en modern läsare skulle tro, trots att de innehåller några uppenbara fel. Själva namnet ”kloster” är redan en första hänvisning, ty det antyder att där fanns en ordensgemenskap på platsen. Frånvaron av en kyrkogrund behöver inte vara något argument mot en klosterstiftelse, eftersom bröderna kan ha använt ett vanligt rum i anläggningen som kapell. Byggnaden var av trä, så man kan vid en eventuell utgrävning endast förvänta sig finna grundstenarna. Men det var inte helt ovanligt. Så var t.ex. Marstrands konvent också en träbyggnad. Källaren, som fanns bevarad vid Bureus besök, var tydligen murad och mer beständig än resten av byggnaden ovanför den.

Vad gäller Bureus’ uppgift om att klostret hade många gångar och våningar (= rum?), måste han ha hört det från människor på platsen som minndes det. Men Bureus kan också ha sett klostren i Stockholm eller Uppsala och fantiserat om något liknande i Bureå, för att upphöja betydelsen av platsen. I alla fall är de hus vilkas grunder vi idag ser, egentligen för små för att kunna kallas ett kloster, där ett flertal – enligt Bureus fjorton – bröder kunde bo. Fanns det kanske en annan större byggnad som inte har upptäckts ännu? Vad menade han dessutom med ”gångar” som hade funnits där? Jag kan föreställa mig ett hus som hade en eller två flyglar och eventuellt längs några väggar en övertäckt gångstig, eller till och med två tvåvåningshus, ”huvudbyggnaden” och ”verkstaden”.

Bureus kallar sin släkting för ”herr Jon”, men han borde heta ”broder Jon”, som är tilltalet till en franciskan. Man kan se det som en följd av den felaktiga titeln ”abbot”, som i Bureus text dels används för konventets förste patronus och dels för dess siste föreståndare. Men titeln förklaras förmodligen bättre på ett annat sätt. Här kommer kronologin in i bilden. Å ena sidan kan huset inte ha byggts särskilt långt före år 1450, på grund av höjden över havet. Å den andra anges Bure herr Jon vara den fjärde generationen efter Herse Falesson

Vi kan faktiskt namnge dessa släktled, eftersom Bureus själv i sitt släktregister skriver att den siste föreståndarens far var Olof Andersson i Bureå. Dennes far borde då ha hetat Anders Olofsson, därför att han borde vara son till Olof Hersesson, som också omnämns av Bureus. Därmed får vi fem släktled: Herse Falesson, Olof Hersesson, Anders Olofsson, Olof Andersson, Jonas Olofsson (= Bure herr Jon).

Herse och Olof

Om Bureus uppgifter är trovärdiga, visar ”klostrets” relation med Falesläkten under minst fyra generationer på en tradition hos en inflytelserik familj som såg som sin uppgift att stödja dess verksamhet. Det tyder på en sorts patronus-relation, förmodligen dock utan de därmed följande rättigheten att tillsätta tjänstgörande präst. Liknande skedde inom den kungliga Folkungaätten på 1200-talet främst gentemot bröderna i Stockholm men också på andra platser. Vidare hos den dansk-svenska stormannasläkten Tott på 1300- och 1400-talet litet varstans, och hos familjen Svarte Skåning på

1400-talet mera lokalt gentemot klostret i Krokek. Dessa donatorer var inte klosterföreståndare eller ens ordensbröder och de kunde därför fritt gifta sig, vilket också berättas om Herse Falesson (som således kallades "abbot" på felaktiga grunder) och dennes son Olof. Det speciella med den här familjen i Bureå var då att en av deras egna medlemmar faktiskt inträdde i orden och till och med blev föreståndare för kommuniteten.

Uppgiften om släktförhållandena inom Falesläkten ger därmed en tidsangivelse som låter trovärdigt. Herse Falesson av Byrestad nämns på sin ålderdom som stiftaren av terminarhuset, medan dennes son Olof Hersesson hade fullbordat bygget. Det betyder att vi nästan helt kan räkna bort Herse's tid. Samtidigt måste den siste föreståndaren, Jonas Buraeus eller Bure herr Jon, ha varit rätt ung, då han utnämndes till föreståndare. Någon gång efter 1530 blev han missionär bland samerna, därefter återvändande han söderut och levde sedan ännu en tid under kung Gustav Vasa. Eftersom han borde vara den fjärde i släktleden efter Herse Falesson, kan tiden mellan stiftelseåret och upphörandet av kommuniteten varit från 80 till 100 år och det innebär en början kring mitten av 1400-talet.

Slutet för Bure kloster

Beträffande slutet vet vi inte när broder Jon och de andra bröderna i Bureå förlorade sitt hus. Franciskanbröderna i Stockholm fick lämna sitt kloster omedelbart efter Västerås recess år 1527, för att ge plats åt klarissorna vilkas kloster i alla hast revs. Angående konventet i Uppsala vet vi att det måste ha lämnats kort därefter, eftersom

1529 års räntekammarbok redan i början på året noterar att klostret har levererat sitt kyrksilver. Den 8 april samma år förlämnar kungen den konfiskerade klosterbyggnaden till staden. Vi kan därför förmoda att även bröderna i Bureå blev tvungna att överge sitt hus relativt kort tid efter 1530.

Vart de många bröderna i landets dryga tjugotalet franciskanerkonvent tog vägen vet vi endast undantagsvis. Somliga äldre bröder fick stanna kvar, några blev församlingspräster, lekbröderna kunde utöva sitt yrke i samhället, andra flyttade utomlands. Jag själv förmodar att vissa bröder försökte leva vidare som ett dolt konvent i ett vanligt hus, kanske en prästgård där en av dem hade blivit kyrkoherde.

Bureus kallar husets övriga invånare för "bröder" och inte för "munkar", och det är en anvisning att det kan handla om tigarbröder, som ju inte är munkar i egentlig bemärkelse. Att han räknar deras antal till exakt fjorton, beror förmodligen på hans sagesmän och kan vara en antydning att det fanns rätt mycket plats i huset. Men det kan också vara hans egen uppgift, byggd på uppgifter från andra kloster.

På ett annat ställe meddelar Bureus att kyrkoherden i Säbrå, Laurentius Svenonius, i sin ungdom sattes i Bureå kloster för att lära sig läsa, av sin släkting föreståndaren Bure herr Jon, och för att vänja sig vid klosterlivet. Laurentius var född 1507 och son till hövitsmannen i Medelpad Sven Pedersson och Margareta Boosdotter från Hälsingland. Efter tiden i Bureå skickades broder Laurentius till franciskanerkonventet i Uppsala

för fortsatt utbildning och prästvigning. Därmed skapas en direkt förbindelse mellan Bureå och franciskanerna i Uppsala. Att han senare kom till domkyrkan och slutligen blev luthersk kyrkoherde, är en följd av reformationens omvälvningar.

Dags för slutsats

Slutsatsen av denna undersökning blir att det å ena sidan inte förekommer direkta arkivaliska eller arkeologiska bevis för att "Bureå kloster" tillhörde franciskanorden. Men vi har tillräckligt med indicier för att anse det högst sannolikt att på Klosterholmen i Bureå fanns ett terminarhus för franciskanbröderna från konventet i Uppsala.

HENRIK ROELVINK

Skellefteåmadonnan

En väckelserörelse under medeltiden!

av Elisabet Sundström, pensionerad lärare i Skellefteå och medlem av Katolska kyrkan.

Franciskus – Guds lille fattige eller Guds lille speleman, som han själv gärna kallade sig - är nog det helgon, som är mest känt utanför katolska kyrkan och kanske det mest älskade helgonet av alla. Kanske för att han var så enkel, så når han ut till många och genom att vara så innerlig i sin tro på Kristus, berör han människors inre.

1972 besökte jag för första gången Assisi. Assisi är en alldeles speciell stad. Inte bara genom sin prägel av medeltida stad med trånga gränder, hus som liksom klättrar uppför kullarna och sitt fantastiska läge i det vackra Umbrien. Den har också en alldeles särskild atmosfär, som man inte kan undgå att bli berörd av, även som vanlig turist. Jag skulle vilja säga att staden andas frid, ja helighet. Det är som om Franciskus ännu är närvarande där med sitt budskap om frid och glädje för alla som vill ta emot det.

Emilia Fogelklou beskriver honom i sin bok ”Frans av Assisi” som: ”Ett geni - men hans snille bodde i hans hjärta; en asket - men med det soligaste leende; en man, som var så oändligt rik att han ingenting behövde äga.”

Från festprisse till asket

Franciskus föddes 1182 i Assisi i en rik köpmansfamilj. Givmildhet och ett glatt sinnelag var medfött och det gav honom många vänner. Han gillade att stå i centrum och drömde i sin ungdom om stora framgångar och popularitet.

Efter att ha deltagit i ett krig med grannstaden Perugia där Assisi förlorade, så hamnade Franciskus i fängelse under ett års tid. Han kom därifrån svårt sjuk. Längre svävade han mellan liv och död. När han tillfrisknat drabbades han

av en depression. Allt som glatt honom tidigare, naturens skönhet, vänner och fester hade förlorat sin glans.

I sin ansträngning att ändå ge livet en mening anmälde han sig som riddare. Men en dröm på vägen till striden fick honom att återvända till Assisi. Gud talade till honom i drömmen. Det var i Assisi han skulle finna sin väg.

Han tillbringade nu mesta tiden i en liten fallfärdig kyrka strax utanför Assisi, San Damiano, där han bad inför det bysantinska krusifix, som prydde kyrkan. Ur bilden talde Kristus till honom med orden: - Gå Franciskus och bygg upp min kyrka. Den faller i ruiner. Franciskus tog orden rent bokstavligt från början och började renovera kyrkan. Först senare förstod han, att det inte var själva kyrkobyggnaden Kristus menade, utan den levande kyrkan.

Under en mässa där evangeliet handlade om hur Jesus skickade ut sina lärjungar två och två, utan några ägodelar, för att förkunna evangeliet, insåg Franciskus att det också var hans kallelse.

Fattigdomsideal

Att leva i fattigdom blev hans väg. Han sa att han gift sig med Fru Fattigdom – ”den skönaste bland kvinnor”. Han hade vuxit upp med materialismen, men såg den nu som det största onda. Därför blev

fattigdomen hans vapen.

Martin Lönnebo menar att Franciskus talade ”Handlingens språk”. Han predikade framför allt genom sitt eget liv och exempel i Kristi efterföljd.

En händelse som kom att bli av avgörande betydelse var mötet med en spetälsk man. Franciskus hade – som de flesta - undvikit de spetälska, som de fanns många av på 1200-talet. Men när han en dag tog sig an en spetälsk man och kysste hans hand som fridshälsning, övervann han sin avsky för sjukdomen. Han fick istället förståelse för att det var hans kallelse att identifiera sig med de lidande och utstötta; att vara som Kristus för dem och själv den minste av alla.

Broder sol och syster måne

Uppvuxen i det natursköna Assisi hade han en särskild närhet till naturen, som nu kom att präglas av tacksamhet och lovprisning till Skaparen. Han kände vördnad inför hela naturen och kallade allt och alla för systrar och bröder. Kända berättelser är hur han predikade för fåglarna eller hur han tämjde en vild varg, som hotade människorna i en by, genom att gå vargen till mötes och förmana honom men med kärlek. Men mest känd är hans lovsång - Solsången – där han lovprisar Gud för hans

underbara skapelse.

Franciskus fick snabbt efterföljare och de första fanns bland han forna vänner – stadens rika ungdomar. Tillsammans med sina bröder vandrade han ut bland folket för att sprida det glada budskapet om Jesus. Det var något nytt. Tidigare hade munkar levt i kloster, avskilda från människor, men nu fanns franciskanbröderna mitt bland människorna i deras vardag. Man bodde i små bosättningar, dit man kunde dra sig tillbaka, men man arbetade bland människorna för att förtjäna sin föda och samtidigt predika evangeliet. Bara undantagsvis tiggde man.

Skaran av bröder ökade snabbt och de fanns snart över stora delar av nuvarande Italien, men också i många andra länder. Framför allt skickade han bröder ut att missionera bland saracenerna, dvs. araberna. Själv for han tillsammans med tolv bröder till Palestina och för att möta självaste sultanen i Egypten.

År 1210 godkändes ordensreglerna av påven och två år senare tillkom en kvinnlig gren, klarissorna, på initiativ av Klara, en god vän till Franciskus.

En "väckelse" över Europa

Till Norden kom franciskanerna redan 1232, bara 6 år efter Franciskus död. Deras första konvent grundades i Visby 1233. Sedan kom i rask följd Söderköping, Skara, Uppsala, Stockholm och Enköping. Klostren - eller konventen, som franciskanerna sa - var belägna i städerna. Det var den franciskanska principen. Där människorna fanns, där skulle också de finnas. Omkring år 1300 hade Franciskanerorden sammanlagt 30-40 000 medlemmar och fanns i praktiskt taget alla katolska länder.

Under 1400-talet kom delvis nya aspekter på ordens verksamhet och ordenshus upprättades på mindre platser, ofta vid färdvägar där människor passerade; som Krokek i Kolmården eller Kökar i Ålands skärgård.. De uppträdde med förkärlek på marknader och stora folkfester, där de kunde predika ute i det fria.

Efter reformationen blev de som alla andra ordnar förbjudna och bröderna tvingades lämna landet, om de höll fast vid sin katolska tro.

Åter till Norden

Under 1900-talet har intresset för Franciskus vaknat upp igen. I och med katolska kyrkans återkomst till Sverige upprättades flera franciskankloster. För närvarande finns ett halvdussin kommuniteter i landet, uppdelade på fyra olika grenar, och dessutom en aktiv sekularorden för lekmän.

Men intresset för Franciskus finns även utanför katolska kyrkan. Svenska kyrkan har en egen franciskansk lekmannorden. Dessutom finns Franciskussällskapet, som är aktivt i alla de nordiska länderna.

Franciskus är förutom skyddshelgon för Italien och Filipinerna också skyddshelgon för djuren och så sent som 1979 utnämndes han till ekologins och naturskyddets skyddshelgon.

Var glad!

Det som hela tiden genomströmmade Franciskus var glädjen. En glädje som hörde samman med erfarenheten av Guds kärlek, som frigör människan från hopplösheten. Livsglädjen har också kommit att förbli ett franciskanskt kännetecken.

Vid mitt första besök i Assisi guidades vi av en norsktalande franciskan, broder Dennis. Han utstrålade glädje och tyckte, att livet som franciskan var det bästa han kunnat välja.

Jag minns särskilt några ord som han yttrade: - I Norden är de kristna så ledsna och det talas så mycket om synd och nåd, synd och nåd. Men vi kan ju vara glada! (Så slog han ut med sina händer och fortsatte strålande:) Vi har en Far i himmelen som älskar oss!

ELISABET SUNDSTRÖM

Pilgrimsvandring förr och idag

TOM RANDGARD,
komminister, Skellefteå Landsförsamling

Författaren har de senaste åren, i regi av Bureå församling, lett pilgrimsvandringar längs Bureälven fram till kyrkan med avslutande medeltida mässfirande.

När Pilgrimsvandrarerna lägger steg till steg och tar sig fram mot det utsatta målet för sin vandring, sker det som ett yttre uttryck för pilgrimens inre vandring. Den yttre och den inre vandringen flätas samman och bildar ett nät som utgör själva livet med arbete, vila, bön, måltid och mässa. Under vandringen som sker både i ens inre och i det yttre väcks och bearbetas ofta frågor som; Vem är jag?, Vad är meningen med mitt liv?, Vem är Gud?, Vågar jag tro på Gud? osv. Pilgrimen är medveten om sin ständiga rörelse framåt i livet, en ständig vandring mot nya mål, mot nya upptäckter, vilket leder till mognad och till att bli mer och mer erfaren som människa, som Guds avbild. Som pilgrim söker man finna rytmen i sitt liv, en rytm som ger tid och utrymme för bön, tystnad och vila. Pilgrimskapet och pilgrimsvandringen är inte en unik kristen företeelse, utan pilgrimer finns i nästan alla religioner, och över hela världen finns pilgrims mål, dit man vandrar för att på ett speciellt sätt möta gud/gudarna.

Den kristna pilgrimstanken är enligt mig, själva grunden för kristen tro, vare sig det rör sig om min egen personliga tro eller om det är kyrkans tro eller bekännelse som kommer till uttryck i gudstjänstens/mässans liturgi, i olika skrif-

ter eller genom prästers/biskopars förkunnelse. Pilgrimstankens eller som man ibland säger pilgrimteologins grund är att Gud gett oss livet och viljan att upptäcka dess djup. Gud har själv blivit människa i Jesus Kristus och levt sitt liv här på jorden. Jesus vet hur det är att vara på flykt, vara utfrysad, vara vid ett vägskäl, han har själv upplevt motgångar och stor sorg, men även att vara en del av en gemenskap, vara älskad, upplevt livet i det fria. Han vet vad död och liv är. Han vet vad längtan och hopp gör med oss människor. Och han har själv känt drivkraften att vilja förändra.

Från latinets "peregrinus"

Det svenska ordet pilgrim kommer från det latinska ordet peregrinus som betyder främling. En person som inte ser sig som bofast på den plats där hon för tillfället bor/visitas. Främlingskapet ska ses både i en yttre och i en inre mening. För gör jag en pilgrimsvandring av ett längre slag kommer jag att komma utanför min kommun-, läns- eller kanske till och med landsgräns och är på så sätt en främling dit jag kommer. Ordet får då sin förståelse utifrån bland annat 1Mos 23:4, där Abraham säger till Hettiterna: Jag är en främling ibland er, eller 5Mos10:19 där judarna uppmanas visa främlingen kärlek

eftersom de själva var invandrare/främlingar när de var i Egypten.

Poeten och nobelpristagaren Tomas Tranströmer levandegör detta när han målar människans inre som en kyrka eller grotta: Skäms inte för att du är människa, utan känn dig stolt. För inom dig öppnar sig valv bakom valv oändligt!

Men för pilgrimen idag ser man snarare sig som främling eller främlingskapet utifrån tre andra aspekter, nämligen synen på mig själv, synen på samhället och slutligen själva livet utifrån ett existentiellt perspektiv. För hur gammal jag än är och hur mycket jag än varit med om i livet, känner ingen människa sig själv helt och fullt. Det finns alltid olika delar, djup eller skikt inom mig som jag inte tidigare sett, varit medveten om eller till fullo känt. Poeten och nobelpristagaren Tomas Tranströmer levandegör detta när han målar människans inre som en kyrka eller grotta: Skäms inte för att du är människa, utan känn dig stolt. För inom dig öppnar sig valv bakom valv oändligt! Som enskild

människa kan jag som sagt känna mig främmande inför delar av mig själv eller bli förvånad över känslor, åsikter, handlingar jag har eller utför. Många gånger handlar främlingskapet inför mig själv om bristande självinsikt eller en ovilja att lära känna mig själv och mitt inre. Genom att vara medveten om livet som en vandring eller en mognadsprocess, kan jag också vara lyhörd inför mig själv och ge mig själv tid att möta, lyssna på och möta mig själv och den jag innerst inne vill vara. Men även insikten om att det finns delar i mig som jag inte vill ha men som ändå finns där, även dessa sidor måste jag förhålla mig till, möta och bemöta under min livsvandring. Paulus skriver om detta i sitt brev till de kristna i Rom; Det goda jag vill göra, det gör jag inte. Men det onda jag inte vill göra, det gör jag!

Som alternativ till ekorrhjulet

Jag tror även att många med mig

då och då känner sig oförstående inför många av de samhällsförändringar som idag sker i vårt land, i Europa och världen. Där individualiseringen brer ut sig mer och mer och allt mer sköljs vi över av ett ständigt ljud- och bildbrus där Jaget och mitt liv sätts i fokus och utgör målet med hela tillvaron. I släptåget med detta vinner även attityden om att vi alltid ska vara up to date, vi får aldrig söka oss bort från det mediala, såsom Facebook, Twitter och internet. Tystnaden, lugnet och att tillåta sig känn frid har allt mer blivit något exklusivt och förbehållet de som har pengar och kan köpa sig tid för detta. Livet är likt ett ekorrhjul som ständigt skall vara snurrande för att det skall vara ett gott och lyckligt liv som varit värt att leva.

I kölvattnet av denna samhällsförändring skjuts alltmer människans existentiella frågor såsom livet, döden och livet efter döden, ont

och gott, om yta och djup, Gud och den onde, lidande och kärlek, på framtiden. Och vi intalar oss att tids nog ska jag fundera på detta, men just nu hinner jag inte, för jag har så mycket att göra! Men vi är mer än kött och blod, mer än kropp och hjärna. Vi är andliga varelser, som kämpar, lider, skratrar, njuter, älskar, hatar, söker och finner. Som pilgrim strävar jag efter att medvetandegöra mig om mina känslor och behov, att under livets gång mogna och finna en förståelse för vem jag i mitt inre är. Men då inte i första hand som en egen självständig individ, utan alltid i förståelsen utifrån Guds plan, Guds vilja med mig och mitt liv.

Ständigt på väg

Men viktigt att komma ihåg är att som pilgrim tar jag inte till flykten från dagens samhälle, utan vill istället vara ett levande exempel och en förebild för mina medmännis-

Längs Bureälven 2012 Foto: Marianne Hedman

kor om vad som verkligen är viktigt för människan och samhället. Jag ger mig själv tid och möjlighet att finna tryggheten i det beständiga och sant värdefulla. Jag ser min tro på Jesus inte främst som en bekännelse till olika trosdogmer utan som en relation där jag ger mig själv tid att faktiskt leva och lyssna på Guds tilltal till mig själv.

Det är inte bara när vi fysiskt rör oss som vi är på väg framåt, utan hela livet är vi på väg mot nya mål och platser. Men detta gäller även för det djupaste i oss själv, det som utgör själva grunden för vår existens, nämligen vår relation till Gud, Skaparen och vår himmelske Fader. För vår tro, våra ord och formuleringar om Gud, omformuleras och förändras under hela vår livstid. Ibland blir det tydligare, ibland diffusare och ibland väcks nya frågor där vi tidigare trott att vi har haft klart för oss vad vi tror. Att vara pilgrim är att vara på väg, i livet, i relationer, i förståelse över mitt och andras liv, i min tro, i mina tvivel. Det är inte farligt att vara på väg, det är snarare livsviktigt, för om vi stannar där vi senast tog rast, kommer vi att stagnera, och vår öppenhet för livet, mig själv, för andra och för min tro kommer att minska och mer präglas av en rädsla att våga se något nytt än att lyssna till Jesu röst som kallar oss till ett liv i gemenskap med honom och att följa honom genom livet!

Pilgrimsvandringen förr

På medeltiden var det framför allt tre anledningar till att man företog sig en så lång, besvärlig och farlig resa som en pilgrimsvandring innebar; nämligen dels som praktisk utövning av min kristna tro, dels som ett sätt att se världen och dels som botgöring. En vandring

där man kunde möta en hel del farligheter såsom varg, björn, tjuvar, rövare eller vara tvungen att vandra genom farlig miljö. Men den innebar även att kamratband knöts över landsgränser, man delade möda och glädje, faror och fest på sin gemensamma vandring mot målet. Man blev så även en länk i den generationslånga kedjan av människor som trampat ned och format stigen, vägen som man nu själv gick fram på och många generationer efter skulle även de vandra längs samma väg och dela samma möda.

Det vanligaste skälet till att man bröt upp från vardagen och begav sig ut på sin långa och mödosamma vandring var en längtan efter att få se världen och möta Gud som skulle ha uppenbarat sig extra tydligt på vissa platser - eller för att hedra en martyr eller ett helgon genom att besöka den plats där deras grav låg.

Med sig i sin minimala packning hade man det obligatoriska Pilgrimsbrevet hemifrån, som under tecknats av präst, biskop eller abboten och gav fri lejd genom okända omgivningar och gav mig husrum på härbärgen som kantade de stora pilgrimsvägarna som ledde till bland annat Jerusalem, Rom, Santiago de Compostella, Nidarosdomen (Trondheim) eller Heliga Birgittas Klosterkyrka i Vadstena. Med sig på sin vandring hade man bland annat hatten, staven, skorna, ryggsäcken, kappan. Dessa fick ligga i något hörn när

man stannat till för att äta, vila, be, fira mässa eller när man stannat för natten. Vid dessa tillfällen gavs även möjlighet att dela med sig av sin vandring, sina möten, iakttagelser och lärdomar, delandet av såväl mat, erfarenhet och kunskap blev en självklarhet för pilgrimerna.

Se världen

Det vanligaste skälet till att man bröt upp från vardagen och begav sig ut på sin långa och mödosamma vandring var en längtan efter att få se världen och möta Gud som skulle ha uppenbarat sig extra tydligt på vissa platser, eller för att hedra en martyr eller ett helgon genom att besöka den plats där deras grav låg. Men det var som sagt inte alla som gick dessa pilgrimsvandringar av egen fri vilja, man kunde nämligen dömas i domstol att som straff för ett brott man begått bli ålagd att gå till något av de stora pilgrimsmålen. När man kom fram fick man ett intyg om att man kommit fram och man hade så tjänat sitt straff och kunde återvända hem som en fri man eller kvinna.

Pilgrimer kom från alla samhällsklasser, bönder, fiskare, riddare och adel, fattiga och rika, sjuka och friska, hederliga och brottslingar, barn och gamla, män och kvinnor. Ute på vägarna möttes alla dessa människor och delade samma väg och var ofta beroende av varandra. Ofta skrevs testamenten innan man begav sig ut på en pilgrimsvandring eftersom man inte visste om man skulle komma tillbaka.

Dagens pilgrimsvandring

Pilgrimsvandringen och tankarna kring att vara pilgrim har återkommit att väckas till liv och blommat ut även här i Norden,

Över Bureälven 2012 Foto: Marianne Hedman

efter att dessa tankar rensats ut av bland annat Gustav Wasa och den stora reformationen från våra länder och vår kyrkliga tradition. För att man då skulle rensa kyrkan på vad man menade var katolska seder och bruk som var av ondo. I takt med att allt mer i samhället har kommit att riktas till vårt förnuft har sökandet efter att finna något som fyller och riktar sig till vårt inre, något som ger mening åt mitt liv, blivit mer betydelsefullt och eftertraktat

Idag som för människorna på medeltiden, finns det en lockelse i att ge sig ut i det okända och möta människor från andra länder och andra traditioner än jag är van vid. Att jag får ge mig ut i världen och möta nya miljöer och platser. Men dagens pilgrim delar också en längtan och ett behov med fältbiologen och fågelskådaren, som älskar skog och mark, djur och natur. Pilgrimen finner likheter

med fjällvandraren som vandrar med enkel och lätt packning, som är medveten om styrkan i rytmen med både rörelse, rast och vila. Där vandringen ofta sker på små stigar på enkla broar över vattendrag. Men till skillnad från fältbiologen, fågelskådaren och fjällvandraren, söker pilgrimen mer än det som ses eller hörs, pilgrimen lever och vandrar med vetskap om den osynliga medvandraren som vandrar med honom eller henne genom livet. Pilgrimen förenar sin yttre vandring med sin inre och förenar sitt andliga liv med den yttre vandringen genom att ge sig själv tid för tystnad, bön och meditation.

En pilgrim vandrar i det trefaldiga kärleksbudet – att söka och älska Jesus, att söka och älska sig själv och att uppsöka och älska sin medmänniska. Pilgrimen är på ständig rörelse för att nå vägs ände, målet hägrar vid horisonten, det eviga li-

vet efter döden!

Pilgrimsvandringen och livet som pilgrim förändrar mig som människa på olika sätt, bland annat. Genom att en ny känsla av frihet infinner sig. Jag är inte rädd för att bryta med mitt invanda mönster. Vilket successivt befriar mig från stressymtom, oro och inre splittring. Långsamhet och tystnad skrämmer mig inte längre utan ger mig tillfälle att söka utforska mina inre valv och även få möjlighet att lyssna till Guds röst som talar till mitt hjärta och inte till mina öron. Man lär sig även leva av och i det enkla. Man behöver inte allt man omger sig med för att kunna leva ett rikt och lyckligt liv! Utan snarare är det tvärtom, mycket saker skapar ofta stor oro. Bön, meditation och reflektion över existentiella frågor blir en del av min vardag. Jag ger mig själv tid till att söka mig själv och Gud.

TOM RANDGARD

Foto: Torbjörn Gustafsson

*För mer information se den lokalhistoriska portalen:
lokalhistoria.skelleftea.org*

Pris 60 kr

Skelleftebygden